

Универзитет “Св.Кирил и Методиј”-Скопје
Филозофски факултет- Институт за социологија
Европски студии за интеграција

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

**ВЛИЈАНИЕТО НА СУДОТ НА ПРАВДАТА НА
ЕВРОПСКАТА УНИЈА ВРЗ ЕВРОПСКИТЕ ИНТЕГРАЦИИ**

Кандидат:

Драган Поповски

Ментор:

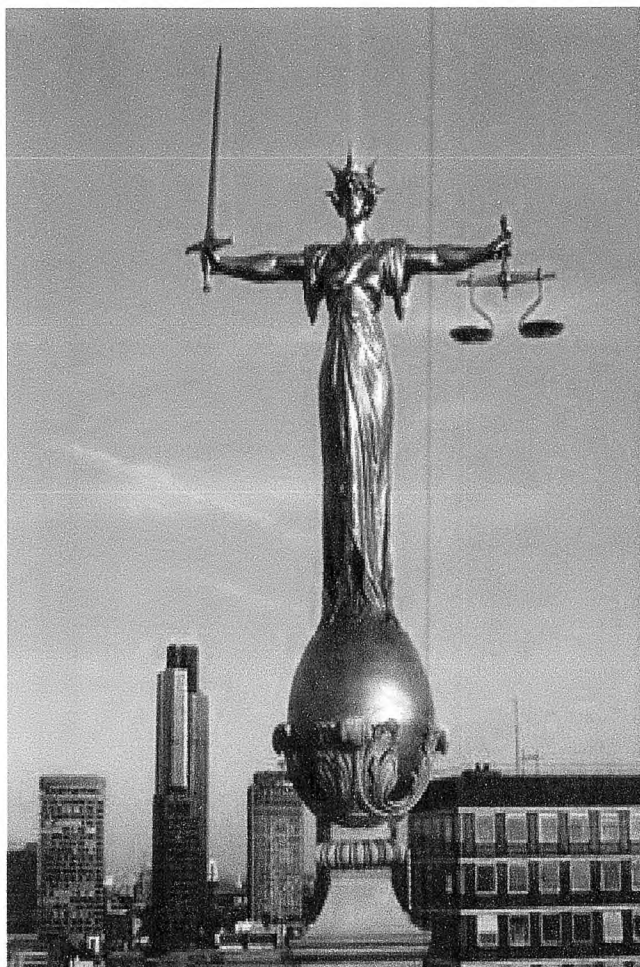
Проф. Д-р Билјана Ванковска

Скопје, 2013

Содржина:

Вовед.....	5
Глава I.....	13
1.ЕУ како правна заедница.....	13
Глава II.....	18
2.Конституционализација и правен систем на ЕУ.....	18
2.1. Правото што го применува СПЕУ.....	21
2.2. Принцип на ефикасност.....	23
2.3. Принцип на непосредна примена и принцип на директен ефект....	25
2.4. Природата на Titre Exécutoire.....	29
2.5. Принцип на супрематија.....	30
2.6. Принцип на супсидијарност.....	31
ГлаваIII.....	32
3.Поделба на власта во Европската унија.....	32
ГлаваIV.....	34
4.Историски развој на Судскиот систем.....	34
ГлаваV.....	38
5.Судска власт во ЕУ.....	38

5.1.Меѓународното право и СПЕУ.....	43
5.2. Состав и работа на СПЕУ.....	45
5.3. Јурисдикција на Судот на правдата.....	51
5.4. Постапки пред Судот	57
5.5. Пресуди и начин на работа и одлучување во СПЕУ	63
6. Општ суд.....	80
7. Службенички трибунал.	86
Глава VI.....	91
8. Влијанието на СПЕУ врз развојот на Евроинтеграциите.....	91
9.Заклучок.....	96
10. Преглед на табели и графикони.....	99
Библиографија.....	101

***Iustitia regnorum fundamentum* - Правдата е темел на државите**

Латински цитат- натпис на поранешниот царски дворец во Виена

ВОВЕД

“Европа нема да биде создадена одеднаш или според еден единствен план. Таа ќе биде изградена преку конкретни постигнувања кои пред сè ќе изградат вистинска солидарност”. Тоа го рекол Роберт Шуман во неговата Декларација со која на 9-ти мај 1950 година започнал проектот за европската интеграција. Шеесет години подоцна неговите зборови се повистинити од кога било пред тоа(Фонтејн, 2011:71). Европската унија претставува сојуз на европски држави кои заедно сочинуваат посебен облик на модерно владеење. ЕУ не е држава, меѓутоа функционира како стабилен политички ентитет, а нејзината регулатива, во еден дел, е над националните законодавства на дваесет и седумте држави- членки.

Конструирањето на Европа, пред се значи воспоставување на поблиски релации меѓу европските држави, додека европската интеграција се однесува на создавање на определен вид на организациска форма која има супранационален карактер. Земјите членки на ЕУ се носители на суверенитетот во националната држава, меѓутоа ЕУ ги координира и регулира активностите внатре во територијалните граници на нејзините членки. Но има и надворешно политичка мисија и амбиција да стане глобален актер.

Европа отсекогаш се соочувала со многу планови и идеи за обединување на европските народи, како што се идеите на: Пјер ди Боа, Енеј Силвије Пиколомини, Рихард К. Калерги, Аристрид Бријан, Винстон Черчил, Жан Моне, Роберт Шуман, Конрад Аденауер...

Во периодот од 1945 до 1950 година, Алчиде де Аспери, Винстон Черчил, Роберт Шуман и Конрад Аденауер говореле за создавање на нови структури во Западна Европа, засновани врз договори со кои би се гарантирало владеење на правото и еднаквост меѓу сите земји.

Првите зачетоци на евроинтегративните процеси ги направија шестте држави: Франција, Германија, Белгија, Холандија, Луксембург и Италија со основањето на Европската заедница за јаглен и челик во 1951 година.

По овој договор следуваа и низа други почнувајќи од Римскиот договор (Европска економска заедница, ЕВРОАТОМ) 1957 година, ДЕУ- Договорот од Мастрихт 1992 година, Договорот од Амстердам 1997 година, Договорот од Ница 2001 година и секако Лисабонскиот договор 2009 година.

Пристапот на ЕУ кон договорите е поинаков од едноставна причина што тие не се укинуваат, туку напротив секој нов договор претставува дополнување и усовршување на претходниот. Низ целиот овој процес ЕУ има донесено богата легистлатива насочена пред се кон соработката меѓу новите членки на ЕУ, државите со кандидатски статус, потенцијалните кандидати како и источните држави соседи на Европската унија.

ЕУ со посебни правни норми го има воспоставено поредокот во кој никој не е над правото, и во кој постојат институции, процедури и односи кои се детерминирани со правни норми. Збирот на сите важечки норми, донесени во контекст на институционалната структура на ЕУ се именува како *acquis communautaires*. Тоа ги вклучува сите договори и законски акти, декларации, меѓународни договори, пресудите на Судот на правдата на ЕУ и сл. Доколку се случи повреда на Основачките договори, тогаш може да се одговори со специфичен правен систем, во кој централно место има авторитативниот Суд на правдата на ЕУ. Правото на ЕУ има примат над националното право што е уникатен случај во светската историја.

Ако ЕУ е *suí generis* облик на управување, Судот на правдата на ЕУ функционира во рамките на посебен правен поредок, но и го креира и развива.

Влијанието на ЕУ, односно на Судот на правдата на ЕУ кон европската интеграција е посебно, поради специфичноста на европското право кое се огледува во тоа што не е врзано исклучиво за територијата на Европската унија. Судот на правдата на ЕУ со текот на годините стана моќен рационален актер, способен да го обликува европското право и процесот на интеграција преку судскиот активизам. Судот на правдата на ЕУ е исто така и стратешки рационален актер. Концептот на рационалноста и моделот на рационален актер, кој стана централно место во научните студии, стана основно објаснување за интеграцијата поттикната од судските закони на Судот на правдата на Европската унија.

Научната цел на ова истражување е научната анализа на постапките и начините на донесување на одлуки во Судот на правдата на ЕУ, нивното влијание врз државите-членки и останатите држави, распределбата на моќта во нејзиниот состав, спроведување како и креирање и водење на политиките во Унијата, особено во делот на Европското право.

Појавата на судскиот активизам, кој изразен преку толкувањето на основачките договори ја продлабочува интеграцијата во рамките на Европската унија. Во центар на анализа е Судот на правдата на ЕУ, целта на истражувањето е неговото влијание врз државите-членки но и врз евроинтегративните процеси, тенденција на јакнење на неговите механизми, како и носењето на одлуки кои имаат супранационален карактер.

Практичната цел произлегува од научите сознанија и анализи кои ги добивме дополнително, за да можеме да претставиме:

- Како се воспоставени и како се надоградувале процедурите за донесување на одлуки низ процесот на развој на евроинтеграциите;
- Како воспоставените процедури влијаеле врз ефикасноста и ефективноста на донесување на одлуки од 27 судии, вклученоста на Генералните адвокати, како и облигаторното спроведување на одлуките на Судот на правдата на ЕУ;
- Каков е балансот на моќта при носењето на одлуки во ЕУ, особено во СПЕУ, меѓу големите и помалите држави;
- Каква е улогата на одделни институции, нејзиното влијание врз останатите држави, со посебен акцент врз евроинтегративниот процес;
- Поставеноста, надлежноста и улогата на главните судски институции на Европската унија во постапката за донесување одлуки, што го определува практичното функционирање на Унијата;
- Воспоставената сложена структура на односи и релации меѓу институциите на ЕУ во процесот на донесување на одлуки влијае на јакнењето на супранационалните интереси и елементи на ЕУ;
- Како низ процесот на донесување на одлуки се врши балансирање меѓу поединечните интереси на државите од една и наднационалните интереси на ЕУ од друга страна;

- измените што се воведуваат со Лисабонскиот договор а особено позицијата на Судот на правдата на Европската унија во тој процес.

Предмет на ова истражување е влијанието на одлуките на Судот на правдата на Европската унија врз евроинтегративните процеси, процедурите за донесување на одлуки, доследно почитување на истите, како и воспоставување на механизам за постигнување баланс помеѓу националните интереси на државите-членки и супранационалните интереси на Европската унија. Покрај ова во предметот на истражување опфатени се и судиите кои учествуваат во процесот на одлучување, судскиот активизам, односно практиката на Судот на правдата на ЕУ да ги користи празнините и недореченоста на комунитарното право во некои области, така проширувајќи ја судската власт и сопствената улога во Европската унија. Со Лисабонскиот договор, се направени значителни реформи во повеќе области, и тоа во процесите на одлучување, зацврстување на институциите и зголемување на јурисдикцијата на Судот на правдата на ЕУ.

Преку ова истражување се обидов да дадам еден сублимиран приказ за процесот на донесување на одлуки во Судот на правдата на ЕУ, преку објаснување на правните процедури за донесување на одлуки. Со цел зачувување на единството на правото на Судот на правдата на Европската унија, му е доделено овластувањето за контрола на примената на правото, односно тој е овластен да врши толкување и развивање на правото на Унијата што е обврзувачко за сите земји-членки. Во ова истражување се задржав и на анализирање на улогата на Судот на правдата на Европската унија врз евроинтегративните процеси, неговата трансформација и надградба со новите договори како и начинот на донесување на одлуки.

Низ развојниот процес на евроинтегративните текови оваа институција бележи видливи трансформации, основан во 1952 првично како Суд на правдата на Европската заедница за јаглен и челик, потоа следела ЕЕЗ, па дополнување и допрецизирање со Договорот за ЕУ, и секако Лисабонскиот договор.

За да се операционализира предметот на истражување, определени се чинителите кои ќе бидат истражувани, како и просторното, временското и дисциплинарното определување на предметот на истражување.

- *Определување на чинителите на предметот на истражување*

За попрецизно определување на предметот на истражување, извршено е неговото расчленување на неколку чинители, кои ја изразуваат неговата суштина:порцедурите за донесување на одлуки во Судот на правдата на ЕУ предвидени во неговите договори; виодви правни акти кои ги носат институциите на ЕУ; измени во постапките на СПЕУ со донесувањето на Лисабонскиот договор; начинот на постапување и улогата на Судот на правдата врз евроинтегративниот процес.

- *Просторно определување на предметот на истражување*

Темата на истражувањето во односот на просторното определување е врзана и се однесува на Европската унија, во нејзините просторни граници, од почетоците на СПЕУ па се до проширениот состав од 27 судии, по еден од секоја земја-член на ЕУ.

- *Временско определување на истражувањето*

Предметот на ова истражување е анализиран од самите почетоци на евроинтегративните процеси од Парискиот договор од 1951 година, но главен акцент е ставен на Договорот од Мастрихт, Ница и секако Лисабон, од едноставна причина што токму со овие договори се зголемуваат инегеренциите на судските органи на ЕУ.

- *Дисциплинарно определување на предметот на истражување*

Ова истражување дисциплинарно спаѓа во областа на Европските студии за интеграција и истото концептуално потпаѓа во областите на политичките и правните науки.

Општата хипотеза е дека Судот на правдата на ЕУ ја има потврдено автономијата на ЕУ од самиот почеток, нагласувајќи дека Европскиот правен поредок е фундаментално различен од меѓународното право. Токму судскиот активизам изразен преку толкувањето на основачките договори ја продлабочува интеграцијата во рамките на ЕУ.

Додека како посебни хипотези се издвојуваат следниве:

Механизмите на одлучување во ЕУ, укажуваат на начинот на кој е распределена моќта помеѓу институциите;

-Преку примена на европското право, државите членки можат да ги остваруваат и да ги заштитат своите европски интереси;

-Конечните пресуди на СПЕУ ја зголемуваат ефикасноста и ефективноста на Унијата, а воедно го зголемуваат позитивното влијание врз евроинтегративните процеси кај земјите кои не се членки;

-Непреклопувањето на надлежностите на СПЕУ со останатите институции на ЕУ, предизвикува исклучителна соработка, транспарентност во водењето на случаите како и соработка со Општиот суд и Ревизорскиот суд;

-Носењето на пресуди со мнозинство гласови, позитивно се одразува во поглед на заштита на виталните интереси на државите —членки при носењето на одлуки;

-Лисабонскиот договор и промените во јурисдикцијата влијаат на јакнење на улогата на Судот на правдата на ЕУ;

-Јакнењето на улогата на Судот на правдата на ЕУ влијае врз намалување на демократскиот дефицит во Европската Унија.

За успешно реализирање, на ова истражување применети беа соодветни методи, техники и инструменти кои овозможија собирање, средување, обработка и анализа на собраните податоци, и при тоа дојдов до научни сознанија за истражувачкото прашање, како и можност за проверка на поставените хипотези.

Овој истражувачки проект во основа е определен како теоретско дескриптивно и експланаторно истражување од интердисциплинарната област на евроинтеграциите, но и правната, социолошката и политичката наука.

Концепциски истражувањето, се однесува на делот на правото, и токму затоа се нагласува правниот карактер на истражувањето и употребата на методите карактеристични за правната наука. Тука првенствено ќе се стави акцент на анализата на судската јуреспруденција, односно судските одлуки и судската практика на Судот на правдата на ЕУ, начинот на извршување на одлуките, примерите на непочитување на одлуките на Судот на правдата на Европската унија како и неговото влијание врз евроинтегративните процеси.

Методолошкиот пристап кој се примени во истражувачката стратегија примарно се базира на индуктивна постапка, низ која со квалитативно проучување и согледување на одредени теоретски ставови, институционални процедури, судски постапки, и други содржини што го опфаќаат делот на институционалната поставеност на ЕУ, односно функционирањето на нејзините институции, во крајна линија овозможува соодветна анализа и сублимиран приказ на поединечните сегменти во една целина за појавата што е предмет на истражувањето. Во контекст на современите научно-методолошки пристапи на истражување со комбинирање на повеќе истражувачки методи, во случајов во ова истражување настојував со неколку методолошки постапки на собирање, анализа и интерпретација на податоците да добијам една систематизирана целина.

Притоа како основна методолошка постапка односно техника за собирање на податоци е користиена анализа на содржина на документи, статистички показатели, извештаи и анализи на европските институции, а како методолошки пристап за анализа и интерпретација на податоците применет е индуктивно-дедуктивен метод, аналитичко-синтетички метод и компаративен метод на анализа.

Во контекст на анализата на содржина од пишувани извори се фокусирав на толкување на официјалните документи на ЕУ, неофицијалните документи-текстови, написи, публикации, статии, и анализа на содржините од интернет сајтови, официјални веб страници на ЕУ и на Судот на правдата на ЕУ, како и сите достапни содржини од областа на ЕУ од различни научни, медиумски, владини и невладини организации(Секретаријат за европски прашања на Р.М, Делегација на Европската Комисија во Р.М. , Европско движење на Р.М. итн.).

Добиените резултати од овие истражувачки постапки дадоа објективен пресек за појавата што ние ја проучуваме, а тоа е влијанието на Судот на правдата на Европската унија врз евроинтегративниот процес, со посебен акцент на измените воведени со Лисабонскиот договор.

Примената на индуктивно-дедуктивната постапка на анализа на податоците, овозможи осознавање на појавата што се истражува како целина на општото и посебното.

Индукцијата како почетен процес во научното проучување подразбира систематска примена на индуктивен начин на заклучување, со кој врз основа на анализа на поединечните факти се дојде до општи заклучоци. Дедуктивниот метод опфати систематска примена на дедуктивен начин на заклучување, со кој од општите ставови се изведоа поединечни заклучоци.

Во примената на аналитичко-синтетички метод на анализа се користеа инструментите на дескриптивна и експликативна анализа, во рамките на кои се врши поединечно анализирање на податоци и систематизирање и сублимирање на добиените факти.

Компаративната анализа како систематска техника на истражување беше применета преку постапка на класификација, односно типологизација и соодветно компарирање на податоците. Целта на примената на ваквата методолшка техника е објаснување на проблемот на истражување преку соодветна споредба.

Во ова истражување применет е компаративно-историски метод како постапка низ која ќе се врши споредбена анализа и согледување на еволуцијата на европските интеграциони процеси од институционален и функционален аспект, со цел преку утврдување на историскиот и политичкиот контекст во кои истите се одвиваат да се добие јасна претстава за Судот на правдата на Европската унија и неговото влијание врз европските интеграции.

Глава I

1.ЕУ како правна заедница

Теорискиот интерес за интеграцијата се буди во 50-те и 60-те години на XX век, со појавата на првите облици на евро-интегрирање. Според Ернст Хаас интеграцијата претставува процес во кој политичките актери од неколку посебни национални средини се убедени да ја поместат својата лојалност, очекувања и политички активности кон еден нов центар, чии институции остваруваат или бараат јурисдикција над националните држави(Ванковска, 2010:63).

Судот на правдата на ЕУ игра централна улога во економската, правната и политичката интеграција на ЕУ. На пример: Член 28 од ДЕУ вели дека ограничувањата за увоз и сите други мерки кои имаат еднаков ефект ќе бидат забранети помеѓу земјите-членки. Во 1974 година, Европскиот суд на правдата го објави секое национално правило за нелегално кое спречува напредок, директно или индиректно. Таквите спречувања не се однесуваа само на квоти и други рестрикции на увоз, туку и на внатрешните правила со кои ги засегаше натпреварувачката положба на увезената стока. Ова значи дека било кој производ кој се продава легално во една земја-членка, се продава легално и во останатите земји на ЕУ. Ова е познато под името “взаемно признавање” коешто стана еден од основните принципи во основањето на единствен пазар(Nix, 2005:123).

Теоријата на интеграција овозможува основа за подобро разбирање на формалните институции на ЕУ, односно открива како истите биле воспоставени и како функционираше согласно одредбите на разни договори. Судот на правдата на ЕУ ги користи правните празнини за да ги искористи новите надлежности и истражувања во области кои земјите-членки ги сметаат за свое ексклузивно право, и бројни случаи му дозволија на Судот на правдата на Европската унија да го развие правото на Европската унија постепено, стратегија која е важна за градењето на поддршка за правната наука и подобрување на ефективност на правниот систем на Европската унија.

ФАЗА	ПЕРИОД	ГЛАВНИ ТЕМИ
Објаснување на интеграцијата	Од 60- те години па натаму	Како може да се објаснат резултатите на интеграцијата? Зошто доаѓа до европска интеграција?
Анализа на процесот на управување	Од 80-те години па натаму	Каков вид политички ситем е ЕУ? Како може да се објаснат политичките процеси во рамки на ЕУ?
Конструирање на ЕУ	Од 90-те години натаму	Како се развива интеграцијата и кои се нејзините социјални и политички консеквенци? Како се концептуализирани управувањето и интеграцијата? Кон што треба да водат?

Табела 1: Фази на развој на теоријата на европската интеграција(Ванковска, 2010:66).

Првата фаза коинцидира со потпишувањето на Римските договори, и тука теориите се обидуваат да го објаснат процесот на создавање на институциите над нивото на државно функционирање. Тука се појавуваат два теориски пристапи, едниот е на неофункционалистите а другиот е на интерговементалистите.

Неофункционалистите го објаснуваат постепеното одалечување од анархичниот меѓународен систем кон создавање супранационални институции преку утврдување на општествените и пазарни модели како движечки фактори за однесувањето на елитите и нивната заложба за изградба на заеднички пазар. Додека пак интерговерменталистите го објаснуваат создавањето на супранационалните институции како продукт на рационалните одлуки на владите за остварување на дефинираните национални интереси. Според нив интеграцијата претставува средство за спас на нацијата-држава, за разлика од неофункционалистите кои ја сметаат како средство за нејзино надминување.

Во втората фаза во центарот на анализа е процесот на европеизација на правилата на управување, институциите и практиките во рамки на ЕУ. Третата фаза го опфаќа теренот на меѓународните односи. За разлика од претходните две фази, кои барале објаснувања за воспоставувањето на супранационални институции, третата фаза е насочена кон теориски одговор за крајната цел на европската интеграција за границите на нејзиното ширење и продлабочување.

Европската унија има формална моќ да прави договори со трети странки според Член 133 и Член 310. Земјите-членки првично сметале дека според овие членови на Европската унија и се дозволува да преговара во име на земјите-членки, а дека сувереноста останува на земјите-членки.

Но во 1971 година, Европскиот суд на правдата го основа принципот кој вели : “кога се прават договори со трети држави, Европската унија ја има сувереноста врз сите постоечки и идни закони и членови помеѓу индивидуалните земји-членки и третите држави”. Значи јуридикцијата на Европската унија е во сите области, а не само оние вклучени во членовите 133 и 310. Со други зборови Европскиот суд на правдата ги лиши земјите-членки од нивната независна власт (Нix,2005:125).

Судот на правдата на Европската унија претставува стратешки актер со специфични институционални интереси коишто ги промовира и заштитува.

Во случај на повреда на основачките Договори може да се одговори само преку специфичниот правен систем во кој централно место има авторитивниот Суд на правдата на Европската унија. Правото на ЕУ има примат над националното право, што е уникатен случај во светската историја. Продирањето на правото на Европската унија во националните правни системи било квантитативно и квалитативно.

На квантитативно ниво се зголемила употребата на Член 234 за барање на прелиминарни пресуди од Европскиот суд на правдата, а на квалитативно ниво, националните судови постепено го прифаќале постоењето на правниот систем на Европската унија над националниот закон и конституциите.

Во познатиот случај *Les Verts* -1993 г., ЕСП во пресудата даде образложение во кое ја утврди уставната основа на правото на Европската заедница. Според него ЕЕЗ е заедница заснована на владеење на правото, така што ниту државите-членки, ниту нејзините институции не можат да ја избегнат контролата на прашањето дали мерките превземени од нив се во согласност со уставната повелба со Договорот. Нарекувајќи го Договорот, Уставна повелба, ЕСП индицирала дека тој врши функција соодветна на устав во општа смисла на зборот, преку утврдување на односите на властите хоризонтално(меѓу европските институции) и вертикално- меѓу нив и државите-членки (Ванковска,2010:226).

Со Договорот на ЕУ, односно Договорот од Матрихт, формално е создадена Европската унија, која пак ги дефинира петте најзначајни институции на ЕУ: Европска комисија, Судот на правдата на ЕУ, Судот на Ревизори, Советот на ЕУ и Европскиот парламент. Европскиот совет функционира како тело со највисока политичка координација,со Лисабонскиот договор и формално е определен како институција на ЕУ. Институциите на ЕУ се разликуваат според нивната поставеност и функционирање. Советот на ЕУ и Европскиот Совет имаат карактер на меѓувладини институции, додека Судот на правдата на ЕУ, ЕК и ЕП имаат супранационален карактер.

Институционалните интереси за СПЕУ значат негово зајакнување со европските институции, и затоа свесно барал развивање на својата судска моќ. Судот барал воспоставување на јурисдикција за себе во одредувањето на поделбата на надлежностите помеѓу националните и европските системи. Во однос на начинот на водење на политика, теоријата на Судот на правдата на ЕУ е дека тој ја промовира Европската интеграција.

Судот на правдата ја има потврдено автономијата на европското право од самиот почеток, нагласувајќи дека европскиот правен поредок е фундаментално различен од меѓународното право. Правото на ЕУ претставува право кое е создадено од ЕУ, и кое се спроведува на територијата на сите земји-членки. Тоа е збирот на сите важечки правни норми: договори, правни акти на Унијата, декларации, резолуции, меѓународни договори со трети страни, судската практика на Судот на правдата на ЕУ, и заеднички акции, кои сите заедно се именуваат со еден термин –*acquis communautaires*. Овие вредности се во состојба на постојан развој и постојано се надоградуваат.

Во нив се вклучени и активностите на владите на државите-членки на ЕУ превземени во областа на правдата и внатрешните работи, како и во областа на заедничката надворешна и безбедносна политика.

За правото создадено во ЕУ се употребуваат термините комунитарно или европско право. Правото на ЕУ има свои материјални и формални извори.

Материјалните извори ги претставуваат самите општествени услови, што ја налага потребата од правно регулирање на таа област.

Формалните извори се самите правни акти кои се создаваат во рамките на институционалната структура на Европската унија и тие се делат на: примарни, (основачките повелби, договорите), и секундарни (правни акти што низ соодветни процедури ги донесуваат Советот, Европската комисија и Европскиот праламент- уредби, упатства, одлуки, препораки, мислења, резолуции).

Преку законодавните процедури се спроведува правото на ЕУ, односно законодавниот процес низ кој се усвојуваат уредби, упатства, одлуки. Во овој сложен законодавен процес, постапките за донесување на одлуки се различни и се детерминирани зависно улогата, надлежностите и различните овластувања на законодавните органи на ЕУ: Советот на ЕУ, Европската комисија и Европскиот парламент.

Правни акти усвоени од институциите на ЕУ- Врз основа на усвоените договори (примарно право) до делот на секундарното право, институциите на ЕУ усвојуваат два вида правни акти: задолжителни и незадолжителни.

Задолжителните правни акти се :

- регулативи, директиви и одлуки;

Незадолжителни правни акти се:

- препораки и мислења.

Глава II

2. Конституционализација и правен систем на ЕУ

Поимот конституционализам се однесува на вредностите, традициите и нормите од кои се состои еден пишан устав. Исто така, возможно е една држава да има конституционализам без воопшто да поседува устав. Најрепрезентативен пример за тоа е Велика Британија. Европската унија исто така има сопствен конституционализам. Тој е наведен во одредбите на договорите, како и во судската пракса на Судот на правдата на ЕУ. Иако ЕУ не поседува устав во формално- правна смисла, сепак постојат многу индикатори, кои укажуваат на тоа дека и без пишан Устав ЕУ развива сопствен, автохтон конституционализам, изразен преку интеракцијата која постои меѓу основачките договори и одлуките на СПЕУ, како и преку принципите на директен ефект и супрематија и директна применливост на правото на Европската Унија.

Во отсуство на соодветно развиен законодавен систем, Судот на правдата на ЕУ, развил јуреспруденција која без оглед колку неадекватно, сепак го уредила конфликтот на одредбите на Договорот. Јуреспруденцијата која се развила, без сомнение била несовершена, меѓутоа сè до неодамна се покажала дека таа е трајна и флексибилна, и овозможила многу практични прашања да бидат сензибилно и реалистично адресирани.

Судот на правдата на Европската унија европските договори ги опиша како конституционална повелба. Конституционализацијата на ЕУ лежи повеќе во постепеното конституционализирање на правниот систем на ЕУ. Двата главни принципи на конституционализацијата се директниот ефект и водечката улога на правото во Европската унија (Nix,2005:121).

Европското право денес се состои од широк пропис на норми, методи , правила и процедури кои еволуирале од правните традиции кои започнуваат не само во националните држави, но исто така и во вистински европски контекст. Истите се кодифицирани и конзервирани во преговори, или во директиви, одлуки, препораки, и изјави на Европската унија.

Да се говори за рационалност, или рационално дејство во законот мора да постои барем минимумот од дисциплинската конзистентност и кохерентноста во рамките на одреден правен контекст.

Европскиот правен систем има развиено своја форма на правно расудување која е различна од другите национални или меѓународни правни поредоци. Таа има уникатен, Европски модел на оправдување и правила на судска интерпретација кои го поврзуваат Европското право со реалноста со подржување или негирање на барање и неговата премиса врз основа на судски налог. Во контекст на ЕУ правилата на судската интерпретација најчесто се употребуваат за толкување на европското право. Овие правила на толкување ги прават апстрактните закони применливи за одредени случаи и во исто време го надминуваат предметот за толкување на законот со тоа што се базираат на колективно разбирање во правната практика (Neumann, 2005:374).

Кога станува збор за судиите, во контекст на правото не е важно доколку судијата има одреден став кон случајот. Иако се обврзани на неутралност, судиите не можат да бидат целосно ослободени од своите лични размислувања. За добра цел, причините за пресудата никогаш не се за да се демонстрира интегритет или вистинитоста на судиите, туку да се направи убедлив аргумент во контекст на законот, со помош на законот.

Се разбира ова не ја исклучува можноста дека пресудите би можеле да бидат намерно мотивирани од интересите на судиите, или дека индивидуалните одлуки се водат надвор од она што се смета да биде соодветно во рамките на границите на судските надлежности. Сепак ова не е исклучиво европски проблем, туку општ проблем кој исто така е познат во националните правни системи. Тоа нема никаква врска со самиот закон, но е повреда на правилата на правото. Треба да биде јасно дека книгата со правила за законот не се менува бидејќи Судот на правдата на ЕУ од време на време има тенденција да го надмине здравиот разум на правно определување, или пак не е апсолутно убедлив во нејзиното образложение за секого и во секој случај. Самиот факт дека интересите мора да бидат скриени зад законските изрази и аргументи, ја покажува валидноста на признавањето на правото како легитимна форма на рационалноста која несмее да биде нарушена од страна на политичките аргументи.

Правото на ЕУ претставува посебен правен систем кој е различен но сепак е блиску интегриран со меѓународното право и правните системи на земјите членки на ЕУ и произлегува од следниве извори: Постојат основни акти кои дејствуваат помеѓу владите на земјите-членки на ЕУ. Тие го вклучуваат Договорот од Париз, Договорот од Рим, Единствениот европски акт, Договорот за Европската унија, Договорот од Лисабон, четирите договори за пристапување, два буџетски договори и разни други конвенции кои ја реформираат основната институционална структура на Европската унија. Постојат средно законодавните и извршните акти на Советот, Европскиот парламент и Европската комисија, кои произлегуваат од членовите во договорите. Член 249 од Договорот за Европската унија поставува пет видови на акти:

- *Регулативи*- имаат општа примена и се обврзувачки за ЕУ и земјите-членки;
- *Директиви*- тие се обврзувачки во однос на резултатот кој треба да се постигне и треба да се заменат во законот од страна на националните власти;
- *Одлуки*- се однесуваат на земјите-членки или на физички лица;
- *Препораки*- се однесуваат на било која земја-членка или граѓанин и не се обврзувачки;
- *Мислења*- имаат иста сила како препораките (Nix, 2005:116).

Англија општествено била предодредена за теориите на конституционализмот. Конституционализмот- како теорија и институција за ограничување и контрола на власта со помош на правото е всушност начело за владеење на правото набљудувано од агол на политичко-институционалните претпоставки на неговата примена. Оттука, суштинското прашање на конституционализмот е што претставува легитимна сфера на политичката власт (Basta, 1984:117).

Од друга страна пак конституционализацијата претставува формализирање на правилата на игра, која во контекст на ЕУ, може да вклучи процес, со помош на Договорите со тек на време-*de facto* и *de jure*-стануваат Устав (Cini, 2010:440).

Неформална и растечка конституционализација се однесува на оние правни и политички измени кои *de facto* го поместиле правниот систем на Европа кон уставен поредок. Неформалната конституционализација може да потекнува од различни места: пресуди на СПЕУ, меѓуинституционални договори, спорови околу примената и толкувањето и аформалните правила, политичките и демократските практики, како и изменетите перцепции и јазични референци. Примери за оваа уставна историја на Европа има многу, почнувајќи од познатите пресуди на ЕСП за директниот ефект и супрематијата на комунитарното право во 1960-те, па до влијанието на Европскиот парламент во постапката за избор на Претседател на Комисијата во 1990-те (Мановски, 2011: 20).

2.1. Правото што го применува СПЕУ

Во решавањето на предметите од неговата надлежност Судот на правдата на ЕУ го применува комунитарното право. Тоа ги опфаќа и напишаните извори на правото, како што се општите правни начела на европските стандарди за човекови слободи и права. Судот се повикува на свои поранешни одлуки во кои се решавани слични случаи или е дадено определено толкување на основачките договори. Но со повикување на општите правни начела Судот не може да ги пополнува сите празнини во комунитарното право, така што на пример поаѓајќи од начелото на правна сигурност и законска одреденост одбива самиот да го определува периодот на застареност, поаѓајќи од стојалиштето дека рокот на застареност мора да биде однапред определен со пропис.

Објаснувањето на правната политика на Европската Унија, како Судот на правдата на Европската унија може да промовира правна интеграција и конституционализација на Европската унија? Зошто овој процес го прифатија земјите-членки? Експертите дојдоа до пет одговори:

- формализам на правото;
- стратешко однесување на Судот на правдата на ЕУ;
- стратегиско однесување на националните судови;
- интересите на транснационалните приватни актери;
- стратегиско однесување на националните влади (Hix, 2005: 134).

Покрај комунитарното право Судот е овластен да го применува и меѓународното право, во случаите кога самата Унија е обврзана со неговите норми во однос на некоја трета страна, или кога меѓународните норми ги обврзуваат сите држави-членки, и нивната примена е пренесена на Европската унија, а таквиот трансфер е признат и до трети држави.

До повикување на меѓународното право доаѓа и кога обврските кон третата страна имаат една или повеќе држави-членки, а таквите обврски се инкомпитабилни со комунитарното право, и се преземени по стапувањето на сила на основачките договори. Секој судија си носи сопствена одлука, а може да предложи и одредени промени и забалешки. За разлика од судиите, ставовите на Генералните адвокати се достапни на интернет страницата на Судот на правдата на Европската унија на денот кога се објавени или доставени.

Формализмот претставува процес надвор, или над политиката, неутрална промена во која судовите научно го интерпретираат значењето на политиката за која другите одлучуваат.

Со други зборови Судот на правдата на ЕУ го применува правото на ЕУ во Договорот за ЕУ и во второстепената легистлатива, без желба да ја промовира моќта или институционалните интереси. Без експлицитна дефиниција и одделување на надлежностите во Договорот на ЕУ, немало јасна хиерархија на нормите.

Затоа, Европската унија го приморала Судот на правдата на ЕУ да ги развие доктрините на директен ефект и надмоќ. Преку системот на прелиминарни препораки Судот на правдата на ЕУ ги снабдил националните судови со соодветна аргументација и причина за да ги усвојат новите доктрини во своите национални правни системи.

Разликите во прифаќањето на овие доктрини се поради разликите во националните правни култури и тоа поради постоењето на различни системи на обуки на судии, различни системи на унапредување како и различните патишта на кариера. Важно е да се напомене и дека секој систем имал различен однос со административните, конституционалните судови и различни правила, традиции и моќ на судството.

2.2. Принцип на ефикасност

Судската практика на Судот на правдата на ЕУ, сосема настрана од посебните законски мерки, има влијание врз процедуралните прописи со кои се бара измена на националните правила на постапката, а кои би можеле да важат доколку се обезбедат ефикасни правни решенија при прекршувањето на европското право.

Принципот на ефикасност влијае во сите фази на судскиот процес, вклучувајќи и можност за судска заштита за постојните прописи и доказните прописи. Всушност тој овозможува ефекти и во фазата пред да започне самиот судски процес. Принципот влијае врз исходот од правните мерки во судскиот спор, односно за помош или оштета од – определени од судот. Во други предмети Судот имал поинаков пристап, односно ги бранел националните закони, а се интересирал единствено за тоа дали применетите национални процедурални прописи за некој предмет, наместо да се примени правото на Заедницата, предизвикувале потешкотии.

Во предметите *Van Schijndel* и *Peterbroek* Судот на правдата на Европската унија применил приод со кој ќе се испитала причината односно оправданоста за примената на националниот пропис и неговото влијание врз посебните околности кои произлегле, се со цел да се одреди дали треба да се дозволи националниот пропис да постои и да се применува понатаму(Кенет, 2009:28).

На Конвенцијата Брисел I, Судот на правдата на Европската унија потенцирал дека примената на националните прописи не треба да му пречат на практичниот ефект од Конвенцијата. Тоа е принципот на ефикасност што се применува според оваа конвенција. Доколку се утврди јасна цел, Судот на правдата на Европската унија подготвено ќе пронајде европско толкување за конкретната одредба на Конвенцијата. Меѓутоа таму каде што целите се помалку јасни, Судот на правдата на Европската унија претпазливо се однесува тие да не им пречат на националните закони.

Кога станува збор за усогласено толкување, во предметот *De Wolf v Cox*, СПЕУ пресудил дека која било понудена алтернатива на правила на Конвенцијата од Брисел за признавање е спротивна од Конвенцијата. Целта на Конвенцијата била јасна- да се постигне поедноставување.

Слично на ова во случајот *Elefanten Schuh v Jacqmain*, било констатирано дека државите не можат да вршат дополнување кон условите за формална валидност на спогодбите за јурisdикција што содржат во Конвенцијата. Врз основа на последните одлуки на Судот на правдата на ЕУ, со оваа одлука може да се добие логично објаснување за потребата да се обезбеди сигурност .

Меѓутоа кога станува збор за попустливост пред националните закони, во случајот *Zelger v Salinitri (No2)*, Судот на правдата на Европската унија се изјаснил дека не е во можност да утврди единствено европско правило со кое ќе се определи времето кога еден суд треба да ја презема расправата, можеби поради недоволната прецизност во однос на разгледувањето на прашањата врзани за политиките кои се спроведуваат, а кои се релевантни за таа судска одлука.

Овој предмет бил вратен назад на националното право. Ваквата одлука се покажала како некорисна. Тоа предизвика голем обем на судски спорови во Англија со цел да се утврди националниот законски пропис, и претставува една област во која со предложената Регулатива со која се заменува Брисел I се воспоставуваат нови правила(Кенет, 2009:30).

Во случајот *SISRO v Ampersand Software BV*, Судот на правдата на Европската унија се појавил како надлежен да побара од Обединетото Кралство да го приспособи својот систем на жалбена постапка и да воведо еден систем на поништување наместо него, во контекст на жалбите по барања за признавање на пресудите од други земји-потписнички на Договорот.

Поголемата транспарентност на процедуралните проблеми на меѓународните спорови биле резултат од постепеното спроведување на Конвенцијата од Брисел во сите земји-членки на Европската унија.

2.3. Принцип на непосредна примена и принцип на директен ефект

На самиот почеток овие два принципи биле замислени како синоними, но денес постои уверување дека некои правни одредби на комунитарното право се со директен ефект, но немаат непосредна примена, другите пак се непосредно применливи меѓутоа немаат директен ефект, а третите пак истовремено имаат и непосредна примена и директен ефект. Принципот на непосредна примена- *immediate applicability*, се смета за институционален принцип кој се однесува на прашањето за тоа како правото е инкорпорирано.

Овој принцип всушност значи дека правото на ЕУ претставува автономен правен систем кој произведува непосредни дејства во внатрешниот правен поредок на државите- членки, а при тоа да не биде потребно префрлување во некој национален закон или уредба. Уште од самата еволуција на ЕЕЗ, Европскиот суд на правдата бил задолжен да обезбеди почитување на правото во неговата интерпретација и апликација. Директниот ефект на правото на ЕУ значи дека индивидуалните граѓани имаат права според законот во ЕУ, коишто мораат да бидат потврдени во националните судови.

Европскиот суд на правдата првпат го потврдил директниот ефект во 1963 година во случајот *Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen*. Приватна фирма се повика на законите од Европската унија против властите на Холандската царина во холандски суд и тој го консултираше Европскиот суд на правдата за прелиминарна пресуда за тоа дали правото, законот на ЕУ се применува. Четири од шест земји-членки истакнале дека членот 25 на кого се однесувал случајот, дека немал директен ефект. Европскиот суд на правдата истакнал дека индивидуите имаат право да се повикаат на законот од ЕУ бидејќи, Заедницата конституира нов правен поредок. Ова било прифатено од Холандскиот суд. Оваа одлука значела дека директниот ефект се применува на примарни членови, а во понатамошните пресуди ЕСП ја проширил доктрината на сите категории од законите на ЕУ(Hix,исто, стр.134).

Европскиот суд на правдата пресудил дека одредбите од Договорот може да имаат директен ефект и дека поединците можат да се повикуваат на нив пред националните судови. Токму членот 12, бил оценет и потенциран како јасен и безусловен.

Принципот на директен ефект *-principle of direct effect*, се однесува само на комунитарните норми кои исполнуваат одредени услови, како прецизност, јасност и безусловност. Сепак директниот ефект е различен за регулативите и директивите. Регулациите имаат вертикален и хоризонтален директен ефект, а тоа значи дека граѓаните можат да ги бранат своите права и против државата и други индивидуи или правни ентитети.

Во однос на директивите, Судот на правдата на ЕУ смета дека тие имаат само вертикален директен ефект бидејќи мора да се префрлаат во националниот закон од државите-членки. За да се надомести недостатокот од хоризонтален директен ефект на директивите, Судот на правдата на ЕУ ја има развиено доктрината државна одговорност. Ова значи дека државата е одговорна за сите непочитувања на директивите на ЕУ. На пример- доколку италијанска фирма не го плаќа технолошкиот вишок, Судот на правдата на ЕУ смета дека тоа треба да го плати Италијанската Влада.

Една година после познатиот случај *Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen*, во 1964 година повторно пресудна била улогата на Европскиот суд на правдата, во случајот *Costa c / Enel*, каде експлицитно било утврдено дека “за разлика од вообичаените меѓународни договори, Договорот за Европска економска заедница создава сопствен правен поредок, интегриран во правните системи на државите-членки, и тоа од моментот на стапување на сила на Договорот кој е обврзувачки за нивните правосудни органи”. Непосредната применливост на уредбата е утврдена со Договорот за Европската Заедница. Директниот ефект на уредбата се подразбира заедно со непосредната применливост, под услов нејзините одредби да се доволно прецизни. Кај упатството не постои непосредна примена, бидејќи таа претставува специфична постапка на имплементација од страна на државите-членки. Сепак упатствата може да имаат директен ефект, дури и ако не се имплементирани од државата-членка (Ванковска, 2010:237).

Еден дел од националните судови го прифатиле правото на ЕУ, меѓутоа се појавиле и такви кои не го прифатиле правото на ЕУ во исто време. Државите на Бенелукс го прифатиле директниот ефект и водечката улога на правото на ЕУ речиси веднаш по воспоставувањето на овие доктрини : од 1920 година, Белгиските судови го прифатиле меѓународното право како дел од Белгиското право.

Во 1974 година, Германскиот Суд одлучил дека во случај на конфликт помеѓу националниот суд и Европскиот суд на правдата, Уставниот Суд може да одлучува за ограничувањата и надмоќта на правото на ЕУ. Оваа одлука стана јасна со конституционализацијата на Договорот од Мاستрихт. Судот објавил дека токму Мاستришкиот Договор може да го ратификува Германија бидејќи Германскиот праламент го задржува правото на префлување или повлекување на германската надлежност до Европската унија(Nix,2005:132).

Италија пак директниот ефект го прифати во 1973 година, но највисокиот Италијански суд одби да ја прифати водечката улога на правото на ЕУ и не направил прелиминарна препорака до Европскиот суд на правдата. Судот ја објасни оваа позиција стоејќи на ставот дека Италија и правото на Европската унија се посебни.

Сепак, во 1984 година, свесни за тоа дека се целосно изолирани од европските судови, Италијанскиот конституционален суд донел одлука дека Европската унија нема моќ да отповика италијански закон, но кога националниот закон и законот на ЕУ се применува во иста област, италијанските судии треба да го изберат правото на ЕУ. Ова значело условно прифаќање на водечката улога на правото на Европската унија.

Обединетото Кралство и нејзините судови веднаш по пристапувањето во ЕУ, во 1973 година го прифатиле директниот ефект. Но за Британија било тешко да ја прифати водечката улога на правото на ЕУ, сè до 1990 година, кога Горниот Дом на Праламентот (House of Lords) го сторил тоа. Значи, Британскиот Парламент доброволно го прифатил правниот систем на ЕУ, каде што главната и водечка улога ја имало правото на ЕУ. Меѓутоа Горниот Дом на Праламентот, потенцирал дека Британскиот Парламент го задржува правото да го откаже чинот на стапување во ЕУ, а според тоа и повлекување на Обединетото Кралство од Европската унија (Nix,2005:132).

Во Франција постои разлика помеѓу *Cour de Cassation*- највисокиот граѓански суд, и *Conseil d'Etat*- највисокиот административен суд, во однос на прифаќањето на правниот систем на ЕУ. Франција искомбинира пристап до меѓународното право со парламентарна сувереност. Првично, ова значело дека правниот систем на ЕУ е врховен и надмоќен во однос на парламентот пред Договорот од Рим, но дека француските судови можат слободно да одлучуваат дали некои закони го кршат правото на ЕУ.

Сепак, во 1975 година, највисокиот граѓански суд одлучил дека во сите случаи правото на Европската унија е супериорно во однос на француското национално право. Другиот административниот суд, ваква одлука донел дури во 1990 година. Со други зборови, конституцијата на ЕУ била оправдана преку призмата на националните отколку на европските конституционални норми.

Во Шведска имало расправа околу тоа дали треба да се промени домашната конституција ако таа стане членка на ЕУ. Промени биле направени во 1965 година, за да се земе во обзир заклучокот за договорите со ЕУ. Многу експерти сметале дека поради проширувањето на Европската унија и нејзината надлежност во 1980-те и 1990 –те, овој услов не бил доволен за трансфер на моќта, што би резултирала од пристапувањето. Амандманот налагал ограничувања на правото на ЕУ.

Имено доколку правото на ЕУ е во конфликт со основното право на национално ниво, и е подржувано од националното демократско мнозинство, шведскиот суд ќе биде принуден да го одбие правото на ЕУ. Доколку се направи ретроспектива ќе увидиме дека правото на Европската унија е прифатено како интегрален дел на националните правни системи и како суверено во однос на националното право.

Од горенаведеното кај неколку највисоки национални судови ова е условено според националните конституционални норми како што е случајот со Германија, Британија и Франција. Само во Германија, конститутивниот суд, безусловното прифаќање на надмоќ, го повлече, но ова влијаело на други земји-членки, како што е Шведска, и ја натера ЕУ да ја осигура заштитата на основните права на институциите на Европската унија. Поради сите овие настани во Декември, 2001 година се одржала Конвенцијата за иднината на Европа (Nix, 2005:133).

2.4. Природата на *Titre Exécutoire*

Titre Exécutoire- овој концепт всушност претставува инструмент што може да се извршува како пресуда, или различни видови инструменти кои дозволуваат извршување преку одземање, заради напалата на даноци, такси или закупнини. Не сите *titre exécutoire* го даваат истиот ефект. Насловот може да биде ист или целосно извршен или условно извршен. Во Англија првостепените пресуди веднаш се извршуваат. Доколку се поднесе жалба, прекинувањето не е автоматско, туку може да се нарача од страна на судот. Во многу други земји-членки позицијата е поинаква. Пресудата не станува извршна сè додека не истече рокот дозволен за жалба и без да биде поднесена, или доколку е поднесена жалба, сè додека не се изрече пресуда по жалбата.

Аргументот и одлуката во предметот *Solo Kleinmotoren GmbH v Boch* на СПЕУ произлегуваат од фактот дека има барем два сосема различни пристапи кон решавањето на споровите пред судовите во различни земји-членки. Некои правни системи го сметаат решавањето на споровите за пресуда и соодветно го извршуваат. Други пак го третираат како еден вид договор што нема правосилност *res judicata*. Овие правни системи, сепак го дозволуваат неговото извршување, токму ова претставува *-titre exécutoire* (Кенет, 2009:65).

Покрај *Titre Exécutoire* потребно е да се спомене и примената на доктрината на ЕЗ *acte clair* во Холандскиот врховен суд. Токму Херман ван Хартен во својата статија за оваа доктрина истакнал дека обврските поставени во член 234 од ДЕЗ требало да се сметаат за исклучок, а не за правило кога националните судови чии пресуди не можеле да се оспорат, па прво морале да побараа пресуда од страна на ЕСП, во случаи во кои било потребна интерпретација на комуниатното право.

Според тоа, се залагал за овој преседан и за доктрината *acte clair* која ги ослободува националните судови од должноста да се обраќаат на Европскиот суд на правдата во ситуации кога случајот е еднакво очигледен за националните судови, и Европскиот суд на правдата треба да стане основното правило со кое ќе се водат националните судови (Лавранос, 2009:6).

2.5. Принцип на супрематија

Принципот на супрематија е креација на судската јуреспруденција. Овој принцип бил воведен во 1964 г. од страна на ЕСП во познатата судска пракса од *Costa- Enel/Simmenthal*. Овој принцип не ги обврзува државите-членки целосно да се откажат од донесување законодавства или повлекување на постоечкото законодавство штом Унијата започне да основа законодавства, ниту пак ги обврзува државите- членки да го одбегниваат националното законодавство што може негативно да дејствува на законодавството на Унијата.

ДЕУ како и Судот на правдата во случајот *Пуино*, не коментирале за односот помеѓу националното право и правото на ЕУ, и не се осврнале на принципот на супрематија. Аргументот се состоел во тоа што “бидејќи рамковните одлуки не можат да имаат директно дејство, тие не можат да уживаат супрематија врз неусогласеното национално право”(Лавранос,2009:325).

Меѓутоа , доколку супрематијата се гледа како начин за давање на поголемо скалило на европското право во хиреархијата на норми, постои простор за тврдење дека во случајот *Пуино*, Судот, преку проширување на важноста на принципот на конзистентна интерпретација врз Третиот столб, имплицитно ја признава исто така супрематијата на правото на Третиот столб во однос на националното право. Затоа се смета дека принципот на супрематија исто така се проширил и врз правото на Третиот столб. Пресудата на ЕСП во случајот *Пуино* сигурно го приближила законодавството на Третиот столб поблиску до онаа на Првиот, преку проширување на принципот на конзистентна интерпретација врз рамковните одлуки. Принципот на супрематија бара од државите-членки да не дејствуваат на начин на кој би ги повредиле тие правила на секундарното право на Унијата. Приматот на европското право важи во однос на сите норми на внатрешното право, без оглед на нивната правна сила, без оглед дали станува збор за устав, или закон. Приматот се однесува како на претходно постоечкото, така и на дополнително донесените внатрешно правни прописи. Праксата на Европскиот суд на правдата конзистентно го потврди овој принцип. Супрематијата на европското право во однос на националните закони била генерално прифатена без поголем отпор.

2.6. Принцип на супсидијарност

Принцип на супсидијарност- *subsidiarity principle*, корените на овој принцип можат да се проследат уште од Римските договори. Овој принцип станал утврден институционален елемент на ЕУ со носењето на Мاستришкиот договор. Најголем подржувач за негово официјализирање била Велика Британија, која не била љубител на проширувањето на комунитарното право. Но како нејзин партнер се појавила и Германија, од едноставна причина за да ги заштити своите интереси и надлежности на своите федерални единици.

Секоја институција го осигурува постојаното почитување на начелата на супсидијарност и пропорционалност, како што е утврдено и во членот 5 од Договорот за Европската унија. Пред да предложи некој законодавен акт, Комисијата спроведува широки консултации. Комисијата ги испраќа своите предлог-законодавни акти и изменетите предлози до националните парламенти во исто време кога ги испраќа до законодавното тело на Унијата.

Европскиот парламент ги проследува своите предлог-законодавни акти и своите изменети предлози до националните парламенти. Советот ги проследува предлог-законодавните акти од група земји-членки, од Судот на правдата, од Европската централна банка или од Европската инвестициска банка, како и изменетите предлози до националните парламенти. По донесувањето, законодавните акти на Европскиот парламент и ставовите на Советот се испраќаат до националните парламенти.

Принципот на супсидијарност се применува исклучиво во областите во кои постои комунитарна надлежност. Судот на правдата е надлежен за контролата врз почитувањето на супсидијарноста. Според член 8, СПЕУ има надлежност за одлучување по тужбените барања поради повреда на начелото на супсидијарност од страна на некој законодавен акт, што се поднесени во согласност со правилата утврдени во член 263 на Договорот на функционирањето на ЕУ од страна на земјите-членки, или се доставени од нив во согласност со нивниот правен поредок, во име на нивните национални парламенти или на нивните составни домови (Штрум, 2011:262).

Глава III

3. Поделба на власта во ЕУ

Поделбата на власта е главниот елемент на секој демократски поредок, и токму како таков е вграден во политичките системи на сите држави-членки на Европската унија. Доктрината на поделба на власта низ историјата добивала различни значења и како таква била предмет на контроверзни толкувања. Во основата на овој принцип лежи премисата дека различните власти- законодавната, извршната и судската- треба да им бидат доделени на различни носители, кои се суверени во својот домен, меѓутоа имаат можност меѓусебно да се контролираат и балансираат. Токму целта на поделбата на власта е во оневозможувањето да дојде до концентрација на власт во рацете на еден носител/ орган.

Според Џорџ Медисон еден од татковците на американскиот устав, само власта може да ограничи друга власт, па затоа секоја гранка на власта располага со ефикасни механизми на взаемна контрола и координација(Ванковска, 2010:84).

Расправата за тоа дали принципот на поделба на власта е адекватно применет во рамките на ЕУ треба да се разгледа во контекст на овие сознанија но и на фактот дека Унијата не претставува државен ентитет. Од призма на класичниот концепт, може да се забележи дека во ЕУ не може да се направи јасно разграничување на функциите, дури ни кога станува збор за создавање и примена на правото. Она што е најочигледно е постоењето на институционален баланс кој се заснова на надлежности кои се преклопуваат.

Европскиот суд на правдата отсекогаш имал круцијална улога во надгледувањето на поделбата на надлежностите и меѓу државите-членки и институциите на ЕУ, и меѓу самите институции на ЕУ. Четири категории можат да се најдат за првпат експлицитно во “Уставот” на Европа: ексклузивна надлежност на ЕЗ/ЕУ, надлежност споделена меѓу ЕЗ/ЕУ и државите-членки, комплементарна надлежност, и резидуална надлежност на Заедницата/Унијата(Лавранос, 2009:13).

Аналитичарите кои го подржуваат Европскиот суд на правдата потенцираат дека тој одиграл исклучителна улога во креирањето на специфична политичка заедница, заснована на уникатен правен поредок во кој владеат принципите на директен ефект и супрематија над националното право. Имено членот 12 од Договорот за ЕЕЗ, го овозможил директното ефект и индивидуалните права кои мора да бидат заштитени од страна на националните судии(Gasmi, 2004:137).

Од друга страна критичарите, говорат дека Судот бил инволвиран во судски активизам, бидејќи често ги игнорирал одредбите на Основачките договори, од што за себе извлекол моќ да протежира сопствена агенда за идниот изглед на Европа.

Токму под судски активизам се подразбира практиката на ЕСП да ги користи празнините и недореченостите на комунитарното право во некои области, така проширувајќи ја судската власт и сопствената улога. Некои од Европскиот суд на правдата повеќе очекувале да биде технички и економски трибунал, а не уставен или кавзиуставен суд. Сепак во стручната литература се прифаќа заклучокот дека кај Судот на правдата на Европската унија е присутна мешавина на улоги кои тој ги врши во својство на уставен, врховен, управен и стопански суд(Ванковска,2010:177).

Кај сите конституенти постоел страв од преголема концентрација на власт во едно тело и нарушување на националниот суверенитет. Оттука решението е пронајдено во меѓуинституционалниот баланс.

Гоци, експлицитно тврди дека институционалната структура на ЕУ се заснова повеќе на една мешавина на функциите кои ги вршат институциите, отколку на некаква поделба. Спротивно на него Морчавиќ потенцира дека Европската унија не претставува систем на парламентарно владеење туку систем заснован на поделба на власта. Според него дури и во областите кои се во нејзина исклучива надлежност, Европската унија е ограничена со институционалната тежа и противтежа, односно со принципот на поделба на власта, повеќеслојната структура на донесување на одлуки и плурална егекутива, која оневозможува било какво арбитерно и неодговорно однесување(Ванковска, 2010:86).

Глава IV

4. Историски развој на Судскиот систем

Многу аналитичари на ЕУ не ја посматраат Европа како територијална заедница, туку како состојба на духот кој произлегува од заедничкото минато, и од заедничкото културно наследство. Овие елементи се видени како носечки столбови на Европската унија врз кои таа непрекинато и понатаму се изградува.

Институциите на ЕУ биле креирани за да бидат делумно независни од националните институции на државите-членки. Во текот на европската интеграција, институционалната структура на ЕУ се менувала и редизајнирала, а повремено се вклучувале и нови органи и тела. Судот на правдата е една од четирите институции присутни уште од првата заедница. Имено со Парискиот договор биле формирани Високата власт, Советот на министри, Европскиот парламент и Судот на правдата.

Со Договорот од Рим ова ќе стане институционалниот скелет на сите европски заедници од ЕЗЈЧ до Европската унија. Високата власт имала единствена надлежност да донесува правно обврзувачки акти, додека Судот на правдата бил единствен орган кој можел да го толкува Договорот. Токму одлуките, т.е толкувањето на основачките договори имало големо влијание врз насоката во која се развивала Европската унија.

Судот на правдата на Европската унија претставува стратешки актер со специфични институционални интереси коишто ги промовира и заштитува.

Институционалното значење на Судот на правдата на ЕУ е што тој е единствениот форум кој има овластување да го интерпретира законот- правниот систем на Унијата и да ја верифицира легалноста на актите адаптирани од институциите на Европската унија. Судот на правдата на ЕУ има ингеренции за чување и доследно спроведување на договорите на Европската унија, а токму преку застапеноста на правото, и зголемувањето на јурисдикцијата ,(особено со Лисабонскиот договор), ја стекна довербата на земјите-членки но и на останатите држави.

Доколку направиме хронолошка анализа ќе забележиме дека Судот на правдата на ЕУ има неколку фази кои се од круцијално значење за него, тие се :

Парискиот договор (1951-1952г.), со овој договор основан е Судот на правдата заедно со Високата власт, Парламентот и Советот на министри, тие го сочинувале главното институционално јадро на сите европски заедници- од ЕЗЈЧ до ЕУ. Судот на правдата се грижел за доследно почитување на правниот систем на Европската заедница за јаглен и челик. Тој ја гарантирал правилната примена на Договорот, а воедно вршел и контрола врз неговата примена и одлучувал во случај на спор.

Првата пресуда на Судот на правдата се случила две години после неговото формирање, на 20.12.1954 година(<<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/image/jpeg/2012-11/1954-2high.jpg>>).

Договорот од Рим (1957-1958г.) бил основачкиот договор на Европската економска заедница-ЕЕЗ. Судот на правда-СП се преименува во Европски суд на правда-ЕСП, неговите функции биле наведени во член 220 од Римскиот договор. Паралелно со потпишувањето на Римските договори со еден посебен акт-Римската конвенција се предвидува Парламентот и Судот на правдата да станат заеднички институции за тогашните три заедници. Во Брисел 1965г. бил потпишан *Merger Treaty* , овој договор стапил на сила во 1967 година, и предвидувал спојување на институциите, сите три заедници имаат заеднички органи.

Единствениот европски акт- ЕЕА. По направената прва ревизија на одредбите на основачките договори од Париз и Рим, во 1986 година, донесен е Единствениот европски акт- ЕЕА. По барање на Европскиот суд на правда, ЕЕА го воспоставува Првостепениот суд односно Судот на правата инстанца. Овој суд е основан со одлука на Советот на министри, донесена по претходна согласност од Комисијата и Парламентот во 1988г., а започнал со работа во 1989 година (Камбовски, 2005:207).

Договорот од Мاستрихт (1992-1993г.), односно Договорот за Европска унија, воведува структура на столбови. Со одредбата на член 2 од Договорот за ЕУ се создава нова цел на Унијата а тоа е да се одржи и да се развие Унијата како област на слобода безбедност и правда. Членот 29 од Договорот за ЕУ се занимава со ревидирање на III столб (Кенет, 2009:11).

Договорот од Мастрихт го вовел и принципот на супсидијарност, кој обезбедува соодветна поделба на надлежностите за донесување на одлуки на комунитарно, национално и регионално ниво. Овој договор овозможил и проширување на моќта на Европскиот суд на правдата да ги санкционира државите во случај на нивно непридржување до неговите одлуки или непочитување на европското право. Со ратификацијата на Договорот за ЕУ, граѓанската постапка стана надлежност на столбот на Унијата за правда и внатрешни работи, додека пак подоцна со Договорот од Амстердам таа е ставена во состав на правото на Заедницата I столб, а тоа значи значителна промена во однос на законодавната постапка и културата на преговарање.

Договорот од Амстердам (1997-1999г.) ја проширил надлежноста на Европскиот суд на правдата, додека пак III столб го преименувал во полициска и судска соработка во казни предмети. Со овој договор, на Европскиот суд на правдата му се доделени надлежности да решава прашања од областа на III столб, во согласност со условите предвидени во член 35 од Договорот на Европската Унија.

Покрај надлежноста да суди во постапки за поништување и во определени спорови меѓу државите-членки и меѓу државите-членки и Комисијата, член 35 од ДЕУ предвидува надлежност Европскиот суд на правдата да донесува прелиминарни пресуди за серија инструменти на III столб, меѓу кои спаѓаат рамковните одлуки (Јавранос, 2009 :315).

Во рамките на својата надлежност Европскиот суд на правдата имал општо овластување да ја испитува сообразноста на активностите на органите со основните права кои мора да се почитуваат.

Договорот од Ница (2001-2004г.), во Протоколот приложен кон овој договор, статутот на Европскиот суд на правда и Судот на првата инстанца биле ревидирани, а воедно биле воведени голем број на реформи. Во нив спаѓа и прераспределбата на одговорностите помеѓу Европскиот суд на правдата и Првостепениот суд. Договорот од Ница ја утврдил самостојната надлежност на Првостепениот суд. Службеничкиот трибунал е воспоставен со одлука на Советот во 2004година, по стапувањето на сила на Договорот од Ница.

Договорот од Ница бил потпишан на 26 Февруари 2001 година, а стапил на сила на 1 Февруари 2003 година. Во согласност со договорот од Ница, судењата пред судот на правдата се одвиваат во три совети и тоа: судски совет, голем совет и пленум. Судскиот совет е составен од најмалку 3 а најмногу 5 судии, големиот совет е составен од најмалку 11 судии и пленумот е составен од сите судии на Судот на правдата, односно тоа е полниот состав на Судот.

Лисабонскиот Договор (2007-2009г.), амандмански ги менува двата веќе постоечки договори ДЕУ и Договорот за воспоставување на ЕЗ. Овој договор ја укинува столбовската структура на ЕУ, односно ефективно ги спојува I и III столб. Овие две области стануваат единствено поле во кое се применува т.н комунитарен метод на одлучување, на креирање и имплементирање на политиките. Одредбите од новиот Лисабонски договор имаат клучна содржина во однос на распреелбата на моќта и надлежноста. Покрај преименувањето на Европскиот суд на правда во СПЕУ, и Првостепениот суд во Општ суд, тој ја зголеми и нивната јурисдикција.

Со новата терминологија судскиот систем на Европската унија се нарекува Суд на Европската унија, кој се состои од три посебни суда: Суд на правдата на Европската унија, Општиот суд, и Службенечки трибунал. Меѓутоа европското правосудство ги вклучува и националните судови на државите-членки, кои најчесто пресудуваат и одлучуваат во случаи поврзани со примена на европското право. Во рамките на Европската унија можно е конституирање на специјализирани судови кои според Лисабонскиот договор ќе можат да се основаат во согласност со обичната легистлативна постапка, а не како порано со едногласност (Ванковска, 2010:175).

Глава V

5. Судска власт во ЕУ

Со Парискиот договор, се поставило главното институционално јадро на ЕЗЈЧ во чиј состав бил и Судот на правдата. Со стапување на сила на Римскиот Договор, Европскиот суд на правдата барал воспоставување јурисдикција за себе во одредувањето на поделбата на надлежностите помеѓу националната и европската легистлатива. Во однос на изборот на политика, теоријата на ЕСП е дека тој промовира Европска интеграција. Ова гледиште потекнува од претпоставката дека понатамошната економска и политичка интеграција на крај ќе го претворат Судот на правдата во семоќен Врховен суд, можеби како Американскиот Врховен Суд (Nix, 2005:136).

Како носител на судската функција игра огромна улога во постоењето и функционирањето на ЕУ, а како извор на правото на ЕУ има голема улога во неговото толкување и во неговото создавање. СПЕУ е стратешки актер со специфични институционални интереси кои ги промовира и заштитува. Со текот на времето Судот станал една од институциите со централно значење за развојот на ЕУ и европската интеграција. Од самите почетоци тој барал воспоставување јурисдикција за себе во одредувањето на поделбата на надлежностите помеѓу националните и Европските системи. СПЕУ ја има потврдено автономијата на комунитарното право од самиот почеток, нагласувајќи дека европскиот правен поредок е фундаментално различен од меѓународното право.

Големата теориска дебата за улогата на Судот на правдата на ЕУ започнала во 1990-те, кога неорационалистите и неофункционалистите, а подоцна и либералното меѓувладеене и наднационалните научници признале дека таквата дебата била задоцнета со оглед на растечкото влијание на Судот во претходните децении. Еден од најконтроверзните во институционалната архитектура на ЕУ е Судот на правдата. Аналитичарите кои го подржуваат сметаат дека тој одиграл позитивна улога во создавањето на специфична политичка заедница, заснована на посебен правен поредок, во кој владеат принципите на директен ефект и супрематија над националното право.

Националните судови не се интересирале за Европската интеграција. Тие барале да го користат правниот систем на ЕУ за да си ги обезбедат своите интереси и политики во рамките на своите сопствени национални и правно политички норми.

Додека пак владите не можеле да го спречат навлегувањето на законите од Европската унија. Меѓутоа тука се јавува Судот на правдата на Европската унија како инструмент за промовирање на законите и заштита на индивидуалните права. На пример, националните судови често барале од Судот на правдата на ЕУ да носи прелиминарни пресуди за прашања со кои треба да се занимава националниот суд. За националните судови често се велело дека се во сојуз со Судот на правдата на Европската унија за да се зајакне правниот систем против националните влади и на Европско и на национално ниво на политичкиот систем на Европската унија.

Во рамките на секој национален правен систем, пониските и повисоките судови имаат различни институционални поттици *vis-à-vis* правниот систем на ЕУ. Според мислењето на Алтер, пониските судии и судови ги користеле законите на Европската унија за да го зајакнат својот престиж и моќ.

Во сите земји-членки освен во Луксембург, или пониските или средните судови повеќе ги користат прелиминарните препораки отколку повисоките судови, а во седум земји-членки направиле повеќе препораки отколку повисоките судови. Со други зборови, правната интеграција на Европската унија претставува случаен прозивод на ова меѓусудско натпреварување во националната арена.

Иако Судот на правдата на Европската унија опфаќа значителна позиција на моќ во рамките на институционалната структура на Европската унија, тој едноставно никогаш не може да се потпре на својата доделена улога или својата моќ на интерпретација за да се евоцира доверба, согласност и прифаќање, од кои сите се несомнено основа за интеграција (Алтер, 2001:226).

Тој мора да се придржува до рационалност споделена од страна на луѓе кои се погодени од неговите пресуди. Рационалност во оваа смисла е далеку повеќе од само опис на разумни мерки, туку се смета и како предуслов за интеграција.

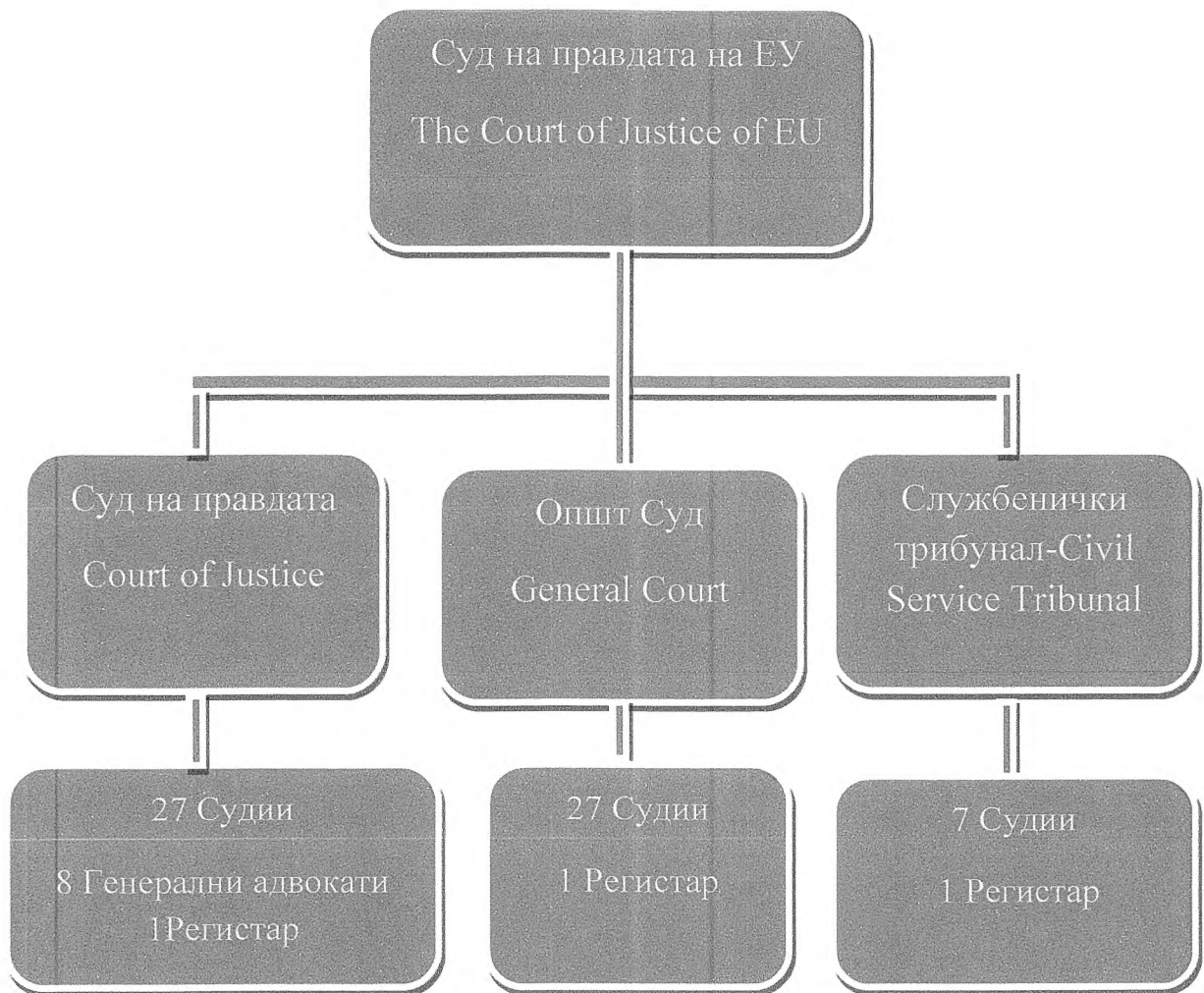
Да се каже дека Судот на правдата на ЕУ делува рационално во рамките на границите на контекстот на правото секогаш подразбира дека неговото делување е оправдано, и тоа не може да се критизира дека постапува нелегитимно без да се наруши самиот закон. Значи, единствениот принцип на кој судиите можат да се потпрат за да ги направат своите пресуди убедливи, прифатливи и задолжителни е вистината на место на власта. Целта е дека праведен коментар и критиките на Судот и интеграција преку законот може и мора да се применуваат.

Во определувањето на карактерот на Судот на правдата на ЕУ, треба да се тргне од премисата дека неговата основна функција е да служи како чувар на еднообразната примена и толкување на европското право. Присуството на СПЕУ мора да се сфати како обид на здружување на суверенитетот на наднационално ниво. Овој вид на спојување на државните надлежности, навистина не е ништо повеќе од резиме на странските политички преференции и интересите на земјите-членки. Здружувањето во либералното меѓувалдеене, значи дека Судот на правдата се смета како складиште на националните интереси.

Според Антони Арнул, Судот на правдата на ЕУ претставува политичка страна која се стреми за моќ и се обидува да го прошири Европското право во националните сфери. Тој истакнал дека не може да им се суди на судиите за интересите за кои мислиме дека можеби ги имаат, или за непотврдено верување во политички судски активизам- барем во контекст на науката. Арнул е во право кога тврди дека: “Тврдењата на недостасан активизам може едноставно да бидат тестирани со испитување на правни аргументи поднесени од страна на Судот на правдата на Европската унија во знак на поддршка на своите одлуки”(Arnall, 2006:4).

Судот на правдата на ЕУ имал долга еволуција. Во текот на 60 годишното постоење (1952-2012) имал многу измени и допулнувања. Најпрвин започнал со состав од само 6 судии и 2 генерални адвокати, додека денес неговиот состав изнесува 27 судии и 8 генерални адвокати, со можност за нивно зголемување. Со Лисабонскиот договор е престаен судскиот систем на Европската унија.

Структура на Судот на правдата на Европската унија

Преку оваа слика всушност е прикажана структурата на Судот на правдата на Европската унија. Тој е составен од: Суд на правдата (Court of Justice), Општ суд (General Court) формиран во 1988 година, токму по иницијатива на Европскиот суд на правдата. Тој е составен од 27 судии, и еден регистар, меѓутоа тука изоставени се генералните адвокати. Службеничкиот трибунал (Civil Service Tribunal) пак е воспоставен после Договорот од Ница, односно со одлука на Советот во 2004 година, а започнал со работа во 2005 година.

Тој за разлика од Судот на правдата на ЕУ и Општиот суд, брои 7 судии и еден регистар. Еден дел од правните аналитичари тврдат дека развојот на конституцијата на Европската унија била намерна стратегија на националните влади.

Тие потенцираат дека владите свесно дозволиле Судот на правдата на ЕУ и националните судови да промовираат правна интеграција на Европската унија, бидејќи било и сеуште е во политички и економски интерес на Владите.

Посебна студија од гледна точка на неорационалистите била предложена од страна на Џефри Гарет. Стратегијата на неорационалистите била да се покаже конвергенција во интерес на различни групи на учесници во судските закони. Гарет предложил едноставен модел за да објасни зошто владите често ги прифаќаат пресудите од Судот на правдата на ЕУ против нив. Моделот образложува дека владите земаат во обзир два фактори: Домашното политичко влијание на индустријата која има штета од СПЕУ, и потенцијалните придобивки на економијата како целина. Доколку домашната индустрија е слаба, економските придобивки ќе бидат големи и Владата би ја прифатила пресудата на Судот на правдата на ЕУ, и ќе ги толерира жалбите од домашната индустрија. На пример, во врска со пресудата *Cassis de Dijon*, Гарет сметал дека Германската Влада прифатила пресуда што и наштетила на индустријата за алкохол бидејќи остатокот од германската економија имала бенифит од трговската либерализација, што ќе резултира од принципот на взаемно признавање. Обратно ако домашната индустрија е слаба, и придобивките мали, Владата ќе ја прифати пресудата на ЕСП. Меѓутоа ова ретко се случува. Со случајот на *Cassis de Dijon*, Судот на правдата на ЕУ го чекал вистинскиот случај за да го докаже принципот на взаемно признавање(Nix,2005:140).

Придружувањето кон заедничките правила на Унијата е избор на секоја земја-членка, бидејќи во спротивно, ефективностa на европското право и на сите свои предности би била загрозена.

Со фокусирање на централноста на националните влади во системот на Европската унија, и со прифаќањето на нивните акции како високо рационални, овие објаснувања имаат некои ограничувања како интервладини објаснувања за Европска интеграција.

5.1.Меѓународното право и СПЕУ

Меѓународното право претставува група на правила, норми и стандарди кои се применуваат меѓу суверени држави и други ентитети, кои се правно признати како меѓународни учесници. Овој поим бил формиран од англискиот филозоф Џереми Бентам. Важни елементи на меѓународното право се: суверенитетот, признавањето(што и овозможува на една земја да ги почитува барањата од друга држава),согласност, слобода на отворените мориња, самоодбрана, слобода на тргување и заштита на државјаните во странство(Британика,Енциклопедиски речник 6, 2005:86).

Модерното меѓународно право настанало во XVI век, не само како резултат на практиката на суверените, туку исто така , под влијание на текстовите на голем број истакнати правници, како што е холанѓанецот Хуго Гропиус, познат и како татко на меѓународното право. Врвот на развојот на меѓународното право бил достигнат во XVII век веднаш по Мирот од Вествалија.

Нормите на меѓународното право *jus cogens* се мошне важни бидејќи, и покрај тоа што се мошне рестриктивни и не докрај сфатени, тие го одразуваат внатрешно радикалното и благородно мислење дека на едно фундаментално ниво, правдата мора да претставува адут на правото(Лавранос, 2009:370).

Како прашање на меѓународното јавно право, државите-членки не можат да преминат преку своите обврски кои произлегуваат од Повелбата на ООН поради следново:Нјапрвин како прашање на договорното право, во согласност со член 30.1 и 4 (b) од Виенската конвенција за договорното право, одредбите на Повелбата на Обединетите нации, како и претходно склучен договор, согласно со член 27 од Конвенцијата , ниту една држава не може да го оправда сопствениот неуспех во усогласувањето на внатрешното право со преземента меѓународна обврска. Според ова без разлика дали се смета за меѓународно или внатрешно право, правото на Унијата нема предност пред Повелбата. Член 307 од Договорот за ЕЗ предвидува дека меѓународните обврски што постоеле и пред зачленувањето во Европската Заедница, “немаат да бидат повредени” со правото на ЕЗ (Лавранос,2009:375).

Кога станува збор за принципи на меѓународното право, во работата на Судот на правдата на ЕУ тие се користат рестриктивно, односно се почитуваат само оние кои не се во коализија со правната природа и институционална поставеност на Европската унија. Меѓутоа важно е да се напомене дека Судот на правдата на ЕУ не ја прифаќа примената на меѓународниот принцип според кој битна повреда на мултилатерален договор и дава можност на другата страна која претрпела штета да ја суспендира примената на договорот, бидејќи тој е некомпитабилен со европскиот правен систем.

Разликата според која Судот на правдата се разликува од судските органи на другите меѓународни организации се состои во тоа што во областите кои му се ставени во исклучива надлежност, пресудите на СПЕУ се со обврзувачки карактер. Меѓународниот суд на правдата на ООН, има факултативна надлежност а Судот на правдата на Европската унија задолжителна.

Најеклатантен пример претставува досегашната евиденција на почитувањето на пресудите на Меѓународниот суд на правдата, која е далеку од совршена. Имено во предметите-Канал Корфу, Заложници, Никарагва и Босански геноцид, сите произвеле пресуди долго време нереализирани од страна на тужените страни, додека пак евиденцијата за почитување на времените мерки е уште полоша. Пресудите се всушност ништо повеќе од еден елемент на една многу пообемна стратегија која бара решение на спорот во основа преку политички канали (Колиер, 2009:271).

Доколку Европската Комисија утврди дека некоја држава-членка пропуштила да усвои мерки за извршување на одлука на Судот на правдата на ЕУ, најнапред следува опомена, при што Европската комисија може да го извести Судот на правдата на ЕУ, а тој може да изрече казна. Разликата е во тоа што Судот на ОН нема надлежност да дава автентично толкување на одредбите на Повелбата на ООН, додека пак Судот на правдата на Европската унија е врховен толкувач на примарното и секундарното законодавство на Европската унија. Неговите одлуки се конечни и против нив нема можност за користење на жалба. Токму затоа се потенцира дека Судот на правдата претставува *sui generis* судски орган, кој во рангот на институциите на ЕУ влегува во групата на супранационални институции (Ванковска, 2010 : 178).

5.2. Состав и работа на Судот на правдата на ЕУ

За доследно применување на европското право државите членки го основале Судот на правдата на ЕУ, со седиште во Луксембург. Судот на правдата на ЕУ е составен од судии од секоја држава-членка, и осум генерални адвокати. Во моментот Судот има 27 судии, меѓутоа со влезот на Хрватска во ЕУ, составот ќе брои 28 судии. Бројот на генерални адвокати (правобранители) може да се зголеми со едногласна одлука на Советот, постапувајќи по барање од страна на Судот на правдата. Член 223 од Договорот пропишува како тие треба да бидат назначени.

Првиот Суд на правдата имал состав од само шест судии и двајца генерални адвокати. Со зголемување на членството на ЕУ, се зголемил и бројот на судии и генерални адвокати. Важно е да се потенцира дека главната контрола врз назначувањето на генералните адвокати ја задржале петте големи држави –Велика Британија, Германија, Франција, Италија и Шпанија, од кои по правило следува по еден генерален адвокат. Останатите три ГА се назначуваат по принцип на ротација од останатите држави-членки (Ванковска,2010:182).

Со Лисабонскиот договор се овозможува по барање на Судот, бројот на генералните адвокати да се зголеми од 8 на 11. Судиите и ГА се избираат од лица чија независност е без сомнение и кои поседуваат квалификации потребни за назначување во највисоките судски тела во нивните земји. Вообичаено тоа се правници со докажан углед, кои исполнуваат квалификации за највисоки судски функции во нивните земји или пак станува збор за истакнати експерти во правната наука. Нивниот мандат изнесува шест години, по што можат повторно да бидат реизбрани. Пред да ја преземе должноста, секој судија пред Судот на правдата што заседава на отворена седница, дава заклетва дека ќе ја врши должноста непристрасно и совесно и ќе ја чува тајноста на судските расправи. Праксата покажала дека постои непишано правило дека судиите мора да потекнуваат од државите-членки на ЕУ, додека пак правилото секоја земја да именува по еден судија е прецизно утврдено со Договорот од Ница. По барање на Судот, Советот на ЕУ може да донесе одлука за зголемување на бројот на судии.

Според Член 3 од Лисабонскиот Договор, Судиите уживаат имунитет од судски постапки. По завршувањето на нивниот мандат, тие продолжуваат да уживаат имунитет во врска со дејствата што ги извршиле додека ја вршеле својата службена должност. Судот на правдата заседавајќи во полн состав, може да го одземе таквиот имунитет. Ако на некој судија му е одземен имунитетот и против него е поведена кривична постапка, на судијата му се суди во било која земја-членка. Токму членовите од 11 до 14 и член 17 од Протоколот за привилегиите и имунитетите на Европската унија се применуваат за судиите, генералните адвокати, судските секретари и помошниците судии известители на Судот на правдата на Европската унија, без да се во спротивност со одредбите кои се однесуваат на имунитетот од судските постапки за судиите кои се утврдени во претходните ставови (Штрум, 2011:262).

Судиите не смеат да вршат било какви политички или административни функции. Покрај случаите на редовно менување или смрт, должностите на судијата престануваат со неговата оставка. Доколку некој судија поднесе оставка, таа се адресира до претседателот на Судот на правдата на Европската унија, кој ја проследува до претседателот на Советот. По ваквото известување се смета дека се ослободило судското место. Освен во случаите кога се применува член 6 (Судијата може да се разреши од служба или да му биде одземено правото на пензија или други придобивки во замена за неа единствено ако, според едногласно мислење на судиите и генералните адвокати на Судот на правдата на ЕУ, тој повеќе не ги исполнува неопходните услови), судијата продолжува да ја врши должноста сè додека неговиот наследник не ја преземе должност (Штрум, 2011:262).

Судијата кој треба да замени некој член на Судот чијшто мандат не е истечен се назначува за остатокот од мандатот на својот претходник. Кога на секои три години се врши делумно менување на судскиот состав, 14 и 13 судии се заменуваат наизменично. На барање на Судот на правдата на Европската унија, Европскиот праламент и Советот, можат постапувајќи во согласност со редовната законодавна постапка, да предвидат именување на помошници судии-известители и да ги утврдат правилата што ја уредуваат нивната служба. Од помошниците судии-известители може да се бара, во согласност со условите што се утврдени во Деловникот, да учествуваат во подготвителните истражни постапки во тек пред Судот на правдата на ЕУ, и да соработуваат со судијата-известител.

Помошниците судии известители се избираат од лицата чијашто независност не може да биде доведена во прашање и кои ги поседуваат потребните квалификации. Тие се назначуваат од страна на советот, кој одлучува со просто мнозинство. Помошниците судии даваат заклетва пред Судот дека ќе ја вршат својата должност непристрасно и совесно.

Кога, на секои три години се врши делумно менување на генералните адвокати, секогаш се заменуваат по четири генерални адвокати. На судот на правдата му се доделуваат и други службени лица кои го овозможуваат неговото функционирање. Тие одговараат пред секретарот на Судот, кој му е подреден на претседателот на Судот на правдата на Европската унија. Од судиите, генералните адвокати и секретарот на Судот се бара да имаат постојано живеалиште во местото каде што Судот на правдата на ЕУ има седиште-Луксембург.

Генералните адвокати имаат подеднакво значење за исходот на судењето, како и судиите. Тие всушност се првата истанца на сериозно разгледување на случајот, низ призмата на приложените факти и другите докази. Тие се одговорни за претставување на своето правно мислење во врска со доделениот предмет пред судскиот совет, под услов на целосна непристрасност и независност. Генералниот адвокат, откако ќе го образложи случајот и ќе даде свој јасен предлог за негово решавање, тој ја напушта сцената и тогаш настапуваат судиите со носење на обврзувачката одлука. Редовната постапка опфаќа две фази: Усна и писмена. Писмената постапка започнува по приемот на тужбата и се состои од прибирање на документите и другите докази. По завршувањето на претходното истражување, за предметот следува втората фаза на усна постапка пред судскиот совет, која ги опфаќа и заклучоците на генералниот адвокат и изведувањето на другите собрани докази. Судот не е приморан да го земе предвид мислењето на генералните адвокати, меѓутоа според статистичките податоци од претходните години, се потенцира високиот процент на прифаќање на нивните мислења дури од 70-80%.

Одлуката што ја носи Судот може да биде обжалена пред него поради погрешно утврдени факти или погрешна примена на правото, или постоење на нови докази. Но конечната одлука е извршна под условите определени со член 224 од Договорот за Европската унија(Камбовски,2005:200).

Мислењата на генералните адвокати не се обврзувачки но се значајни од следниве причини:

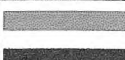
- ГА претставува “лабораторија” за новите толкувања на правото на ЕУ;
- ГА му помага на Судот на правдата да го формира своето правно резонирање;
- ГА пружа супститут за двостепеност во постапката пред Судот на правдата;
- ГА дава аргументи кои се комплементарни со оние на самите судии, меѓутоа помага и во донесувањето на одлуката на Судот;
- ГА креира внатрешна критичка перспектива за работата на Судот- и на тој начин неговото мислење ја има функцијата на издвоено мислење, кое постои во некои национални правни системи но не е дозволено во СПЕУ (Ванковска,2010:182).

Кога предметот доаѓа пред Судот на правдата, следува внимателно дефинирана процедура:

- ГА и судијата-известувач се назначени да соберат инфортмации во врска со случајот и да ги поседуваат неопходните подготвителни усмени и писмени прашања. Тогаш се одржува јавна расправа во која адвокатите на странките ги претставуваат нивните погледи усно, и во која генералните адвокати и судиите ги испрашуваат адвокатите.
- ГА назначен за случајот поднесува извештај до судијата –известувач, напоменувајќи како случајот се вклопува со постоечкиот закон во ЕУ и сугерира пресуда.
- Врз основа на извештајот на генералниот адвокат, судијата-известувач ја претставува нацрт одлуката на судот.
- Секој судија изразува мислење за одлуката, а конечната одлука се зема со мнозинство гласови.

Постои одредена цел на гласање, при што најмногу помлади судии гласаат први, а постарите псоледни. За разлика од американскиот Врховен суд, не постојат одредби за да бидат евидентирани издвоените мислења. Всушност судиите на Судот на правдата на ЕУ полагаат заклетва за зачувување на тајноста на гласањето(Nix,2005:118).

Во своето 60 годишно постоење, како Претседатели на Европскиот суд на правдата на ЕЗ, и Председатели на Судот на правдата на ЕУ учествувале 10 судии.

Временски период	Председател на СП на ЕЗ/ЕУ	Држава
1952-1958	Massimo Pilotti	 Италија
1958-1964	Andreas Matthias Donner	 Холандија
1964-1967	Charles Lèon Hammes	 Луксембург
1967-1976	Robert Lecourt	 Франција
1976-1980	Hans Kutscher	 Германија
1980-1984	Josse Mertens de Wilmars	 Белгија
1984-1988	John Mackenzie- Stuart	 Велика Британија
1988-1994	Ole Due	 Данска
1994-2003	Gil Carlos Rodriguez Iglesias	 Шпанија
2003- до сега	Vassilios Skouris	 Грција

Табела 2. Состав на претседатели на Судот на правдата на ЕУ во периодот 1952-2013

Судот на правдата, основа процедури за да се овозможи случаите да бидат решени во комора од три или пет судии. Токму Договорот од Ница ја проширил оваа пркса и ги претставил одредбите за специјализирани судски панели. Причината за оваа нова практика на ЕУ, била потребата од нова постапка за справување со кадровските случаи. Во составот и работата на Судот на правдата на ЕУ, активно учество зема и регистраторот, кој врши функцијана генерален секретар на Судот на правдата на ЕУ, и е задолжен да управува со оделенијата кои се под надлежност на претседателот на Судот.

Судот на правдата на Европската унија формира судски совети кои се состојат од три и пет судии. Судиите избираат претседатели на советите од сопствените редови. Претседателите на советите од пет судии се избираат за временски период од три години.

Тие можат да бидат повторни избрани еднаш. Големиот совет се состои од тринаесет судии. Со него претседава претседателот на Судот. Претседателите на советите од пет судии и останатите судии кои се назначени во согласност со условите кои се утврдени во Деловникот, исто така претставуваат дел од Големиот Совет. Судот заседава во Голем совет кога тоа го бара некоја земја-членка, или институција на Унијата. Судот заседава во полн состав кога разгледува предмети поднесени до него според членовите 228(2), 245(2), 247 и 286 од Договорот за функционирање на Европската Унија (Штрум, 2011:264).

Судот на правдата е овластен да ги применува и меѓународните норми кои ги уредуваат правните односи внатре во ЕУ, а имаат супранационален карактер. Судот се повикува во решавањето на предметите и на основните човекови слободи и права, кои изречено не се статутирани со комунитарното право, особено при оцената на прописите на органите на ЕУ од аспект на нивната сообразеност со основните права предвидени во ЕКЧП и уставните начела на државите-членки(Камбовски, 2005:202) .

Под притисок особено на Германија, која упорно го наметнувала тоа прашање, кон крајот на 60 тите години на 20 век, Судот на правдата ја напуштил својата поранешна пасивна позиција во однос на почитувањето на основните слободи и права од страна на комунитарните органи, потврдувајќи дека основните слободи и права претставуваат општи начела на комунитарното право и дека ја уживаат неговата заштита.

Битно е да се напомене дека со Лисабонскиот договор, Повелбата за основните права на Европската унија добива еднаква правна сила како и основачките договори. Таа станува корпус на уставни одредби и принципи на кои Судот на правдата на Европската унија може да се повикува во своите одлуки.

Заштитата на основните слободи и права според Судот на правдата на ЕУ не е ограничена само на тие, определени со националните уставни закони, туку ги опфаќа и слободите и правата загарантирани со ЕКЧП како и другите меѓународни договори за човекови права чии потписници се државите –членки.

5.3. Јурисдикција на Судот на правдата

Судот на правдата на ЕУ постојано ја зацврстувал својата позиција и добивал проширени овластувања со секој нов договор. Судот упорно го брани стојалиштето за автономност, приоритет и директна примена на правото на ЕУ.

Надлежноста на Судот на правдата е утврдена со ДЕУ, поточно со член 164, во кој се утврдува дека Судот се грижи за доследно почитување, толкување и примена на Договорот. Како што е дефинирано во Договорот за ЕУ, Судот на правдата има надлежност во три главни области:

- Тој ги слуша дејствијата против земјите-членки за непочитување на нивната обврска во рамките на европските догвоори и законодавството на ЕУ. Овие акции, познати како прекршочна постапка, може да биде поднесена од страна на Комисијата според член 226, од страна на друга земја-членка во согласност со член 227, или во област на државната помош од страна или на Комисијата или земја-членка во согласност со член 88. Членот 228, исто така тврди дека од засегнатата земја-членка ќе се бара да ги преземе сите неопходни мерки за да се усогласи со пресудата на Судот на правдата. Способноста на СПЕУ за спроведување на пресудите против земјите-членки била ограничена се до Договорот од Мастрихт. Имено Комисијата можела само да воведи нова прекршочна постапка против државата. Но Договорот од Мастрихт ја зголеми јурисдикцијата на Судот на правдата и му овозможил да наметне финансиски санкции врз земјите-членки.
- Како и многу национални уставни судови, така и Судот на правдата има моќ на судска ревизија. Според член 230 тој има надлежност да ја разгледа законитоста на актите, усвоена од Советот, ЕП, и ЕЦБ. Според овој член секоја земја-членка, Советот и Комисијата можат да поведат постапка пред Судот на правдата.
- Според членот 234 Судот на правдата има надлежност да дава прелиминарни одлуки за референции од страна на надлежните судови. Според оваа постапка сите национални судови може да побараат од Судот на правдата да донесе одлука за случаи кои се однесуваат на секој аспект на правото на ЕУ(Nix,2005:118).

Роналд ван Оик ја класифицира судската практика на Судот на правдата за поделба на надлежностите на четири основни категории:

- ексклузивна надлежност на Европската унија;
- надлежност споделена меѓу ЕУ и државите-членки;
- комплементарна надлежност на Европската унија;
- други надлежности на ЕУ.

Иако ваквата категоризација за прв пат формално е изложена во Договорот за Уставот на ЕУ, Ван Оик укажува дека ваквата класификација можела да се констатира уште од склучувањето на Договорот од Ница (Јавранос, 2009:4).

Дезмонд Динан, надлежноста на Судот ја утврдува според видот на случаи за кои тој одлучува:

- барања упатени од страна на националните судови за прелиминарни одлуки по прашања од европското право;
- акции кои се директно изнесени пред Судот на правдата од други институции, државите-членки или физички и правни лица;
- жалби против одлуките на Општиот суд(Ванковска, 2010:183).

Во своето постоење Судот на правдата на ЕУ имал многу парници во кои предмет на разгледување биле различни видови надлежности, меѓу кои биле: ексклузивна наспроти споделена надлежност, ексклузивна наспроти комплементарна, ексклузивна наспроти резидуална, споделена наспроти резидуална надлежност на Европската унија.

Кај директната надлежност, Судот на правдата на Европската унија има улога на прва и последна инстанца пред која се изнесува некој спор, и тука одлуките се извршуваат директно.

Индириктната надлежност подразбира постапка која не започнува директно пред Судот на правдата на Европската унија, туку е иницирана на национално ниво, пред национален суд, кој потоа се обраќа до Судот на правдата на ЕУ со барање за прелиминарно мислење.

Во категоријата на споделена надлежност, Судот на правдата на ЕУ играл но и понатаму ќе продолжи да игра важна улога во однос на точната делинеација на надлежности ,но и во комбинација со фактот дека различноста на процедури за практикување споделени надлежности се развива и продолжува да се развива.

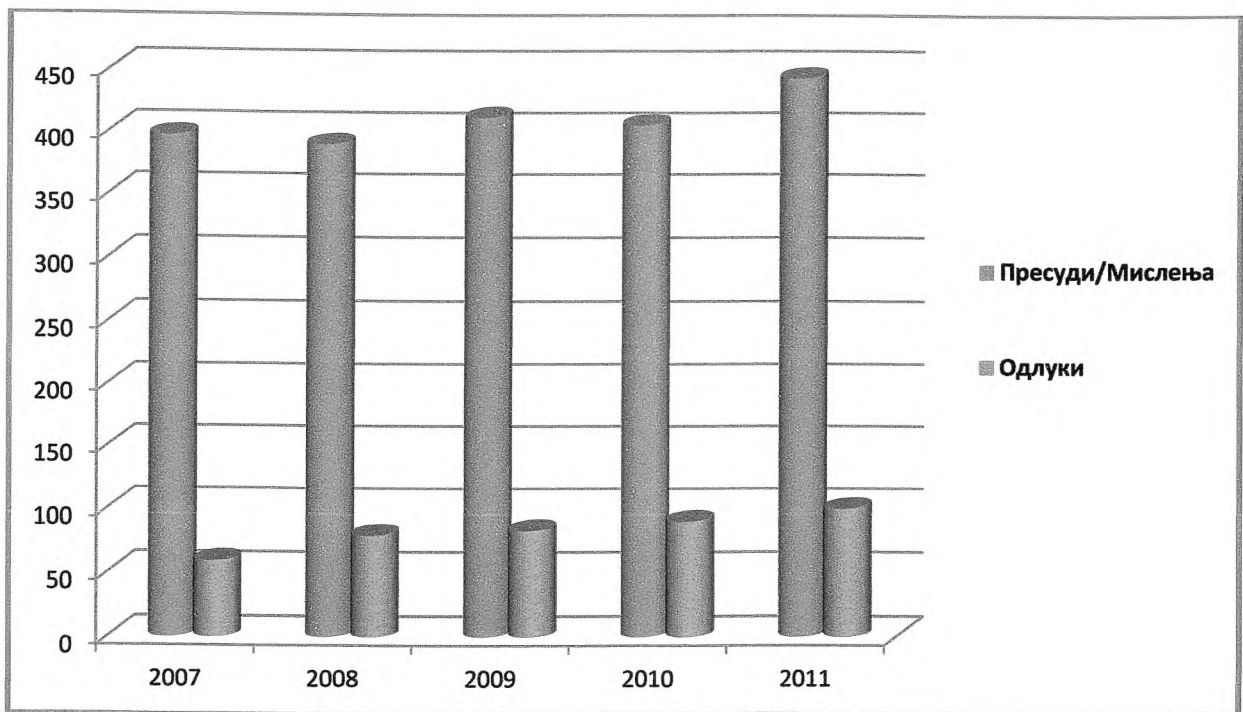
ДЕУ утврдил дека пониските судови можат да побараат мислење од Судот на правдата но највисоките судови тоа мораат да го сторат. Мислењето на Судот на правдата на ЕУ претставува задолжителна насока во која националните судии мора да го бараат решението во споровите.

Според член 267 од Лисабонскиот Договор, Судот на правдата на ЕУ е надлежен да донесува прелиминарни одлуки за следново:

- толкувањето на Договорите
- валидноста и толкувањето на актите на институциите, телата, канцелариите или агенциите на Унијата.

Кога таквото прашање е покренато пред кој било суд или трибунал на земја-членка, тој суд или трибунал може доколку смета дека е потребна одлука по тоа прашање за да може да донесе пресуда, да побара од Судот да се произнесе за тоа.

Кога таквото прашање е покренато во случај кој е во постапка пред суд или трибунал на земја-членка против чијашто одлука нема правен лек во националното право, тогаш тој суд или трибунал го покренува тоа прашање пред Судот на правдата на Европската унија. Ако ваквото прашање е покренато во случај кој е во постапка пред суд или трибунал на земја-членка за лице кое е во притвор, Судот на правдата на Европската Унија постапува без непотребно одлагање. Судот на правдата на ЕУ е надлежен и за спорови за обештетување предвидени во вториот и третиот став на член 340. Судот на правдата на Еу е надлежен да одлучува за законитоста на акт донесен од Европскиот совет или од Советот во согласност со член 7 од ДЕУ, единствено на барање на засегнатата земја-членка, во однос единствено на процедуралните одредби на тој член. Ваквото барање мора да биде во период од еден месец од датумот на таквата констатација (Штрум, 2011:210).

Табела 3. Завршени предмети со пресуди, од мислења или наредби кои вклучуваат судско определување -2007-2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Пресуди/мислења	397	390	412	406	444
Одлуки	59	79	83	90	100
Вкупно	456	469	495	496	544

Во оваа табела претставени се завршени предмети со пресуди, мислења или наредби кои вклучуваат судско определување во последниве пет години, поточно опфатен е периодот: 2007-2011 година (<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-03/ra2011_stat_cour_provisoire_en.pdf>).

Без да е во спротивност со останатите одредби од Договорите, Советот, постапувајќи едногласно во согласност со посебна законодавна постапка и по консултации со Европскиот парламентар, може да донесе одреби за пренесување на надлежност, до степенот што тој го утврдува, на Судот на правдата на Европската унија за спорови кои се однесуваат на примената на акти донесени врз основа на Договорите за европските права на интелектуална сопственост. Овие одредби влегуваат во сила откако ќе бидат одобрени од страна на земјите-членки во согласност со нивните соодветни уставни барања.

Судот на правдата на ЕУ е надлежен во секој спор помеѓу Унијата и нејзините службеници во рамките на условите утврдени во Кадровските прописи за функционери и условите на вработување на останатите службеници на Унијата.

Судот на правдата на Европската унија се стекнал со општа јурисдикција да дава прелиминарни мислења во областа на слободата, безбедноста и правдата. Овие мислења стануваат обврзувачки во доменот на судската и полициската соработка во казни предмети, така да ќе бидат изоставени од поранешниот систем да бидат зависни од поединечното изјаснување на државите-членки.

Кога станува збор за визите, азилот, имиграцијата како и останатите политики кои се однесуваат на слободата на движење на лица и граѓански предмети, сега секој национален суд или трибунал, а не како порано само највисоките судови, ќе можат да бараат прелиминарни мислења, а Судот на правдата добива јурисдикција да одлучува врз основа на јавната политика во врска со прекуграничните контроли. Оваа надлежност започна да се применува на денот на стапување на сила на Лисабонскиот договор (Ванковска, 2010:187).

Покрај овие овластувања, Судот на правдата на Европската унија има надлежност и да носи пресуда во согласност со секоја клаузула за арбитража содржана во договор склучен во име на Унијата, независно дали таквиот договор се уредува со јавното или приватното право. Исто така тој е надлежен и во секој спор помеѓу земјите-членки поврзан со предметот на Договорите, ако спорот е поднесен до Судот на правдата на Европската унија со посебна спогодба помеѓу страните.

Споровите во кои Унијата е една од страните не се исклучуваат од надлежноста на судовите или трибуналите на земјите-членки, освен кога надлежноста е доделена на Судот на правдата на ЕУ со Договорите. Државите-членки имаат обврска за извршување на пресудите на Судот на правдата на ЕУ, и тоа како пресудите што се однесуваат на самите држави, така и пресудите кои се однесуваат на нивните државјани или правни лица.

Единствено Судот на правдата на ЕУ не е надлежен за одреби во врска со заедничката надворешна и безбедносна политика, како и во врска со актите донесени врз основа на тие одредби според член 275. Меѓутоа се јавуваат два исклучоци:

- Судот има надлежност да го надгледува разграничувањето на надлежностите на Унијата и на ЗНБП, чија имплементација не смее да влијае врз надлежностите на Унијата или на овластувањата на институциите во однос на извршувањето на ексклузивните и споделени надлежности на Унијата;
- Судот има надлежност над тужби за поништување против одлуки кои предвидуваат рестриктивни мерки усвоени од советот против физички или правни лица а во врска со борбата против тероризмот(Ванковска, 2010:188).

Надлежноста на Судот на правдата е опфатена и во спорови кои се однесуваат на:

- ✓ Исполнување на обврските од страна на земјите-членки, според Статутот на Европската инвестициска банка;
- ✓ Мерки донесени од одборот на гувернери на Европската инвестициска банка. Секоја земја-членка, Комисијата или Одборот надиректори на банката може да поведе постапка според условите утврдени во член 263;
- ✓ Мерки донесени од Одборот на директори на Европската инвестициона банка;
- ✓ Доклку Судот утврди дека националната централна банка не ги исполнила обврските според договорите, од таа банка се бара да преземе потребни мерки за исполнување на пресудата на Судот на правдата на ЕУ.

5.4. Постапки пред Судот

Земјите-членки и институциите на Унијата се застапуваат пред Судот на правдата од страна на застапник кој се назначува за секој посебен предмет. На застапникот може да му помагаат советник или адвокат. Застаиците, советниците и адвокатите, кога се појавуваат пред Судот на правдата, ги уживаат правата и имунитетите неопходни за независно вршење на своите должности, под условите кои се утврдени во Деловникот.

Универзитетските професори кои се државјани на земја-членка чиешто законодавство им доделува право на застапување, ги имаат истите права пред Судот како оние кои членот 19 им ги доделува на адвокатите.

Судот на правдата е надлежен во постапки поведени од земји-членки, Европскиот парламент, Советот, или Комисијата врз основа на недостиг на надлежности, повреда на основните процедурални барања, повреда на Договорите или секакви правни норми за регулирање на нивната примена, или злоупотреба на овластувања. Судот е надлежен според истите услови за тужбени барања поднесени од Судот на ревизори, Европската централна банка и Комитетот на регионите со цел да се заштитат нивните прерогативи.

Секое физичко или правно лице, може според условите, да поведе постапка против акт насочен кон тоа лице или кој директно и лично го засега, и против регулаторен акт кој директно го засега, а не предвидува мерки за спроведување. Постапките може да се поведат во рок од два месеца по објавувањето на мерката, или по известувањето на тужителот, од денот кога тужителот дознал за мерката. Доколку тужбеното барање е основано, Судот на правдата на ЕУ објавува дека односниот акт е неважечки. Меѓутоа доколку смета дека е потребно, Судот објавува кои ефекти на актот кој го прогласил за неважечки се сметаат за конечни.

Според член 265, доколку ЕП, ЕС, Комисијата, Советот или ЕЦБ не дејствуваат во случај на повреда на Договорите, земјите-членки и останатите институции на ЕУ можат да поднесат тужбено барање пред СПЕУ. Овој член се применува за сите тела, канцеларии и агенции на ЕУ кои нема да дејствуваат под истите услови (Штрум, 2011:210).

Постапката пред Судот на правдата е составена од два дела: писмен и усен. Писмената постапка се состои од соопштување до страните и институциите на Унијата, чиишто одлуки се оспоруваат, на тужбените барања, изјави за предметот, одговори на тужбата и забелешки за реплики, доколку ги има, како и на сите докази и документи во поддршка на тоа. Соопштенијата се вршат од страна на секретарот на Судот по редоследот и во временските рокови кои се утврдени во Деловникот.

Усната постапка се состои од читање на извештајот кој е поднесен од страна на судијата-известител, сослушување од страна на Судот на застапниците, советниците и адвокатите, и мислењето на генералниот адвокат, како и сослушувањето на сведоците и вештаците доколку ги има. Доколку Судот смета дека предметот не отвара некое ново правно прашање, тој може да реши, по сослушувањето на генералниот адвокат, дека за предметот ќе се одлучува без поднесок од страна на генералниот адвокат.

Предметите пред Судот на правдата се поведуваат со писмено тужбено барање кое се упатува до секретарот на Судот. Предметите кои се утврдени со член 18 од Договорот за ЕУ се поведуваат пред Судот на правдата со жалба која е упатена до секретарот на Судот. Ако Судот ја одби жалбата, одлуката на Арбитражниот комитет станува конечна. Доколку Судот ја поништи одлуката на Арбитражниот комитет, предметот може повторно да се разгледува пред Арбитражниот комитет. Тој ги почитува сите одлуки кои се донесени од страна на Судот на правдата на ЕУ во поглед на правните прашања.

Во постапките за претходно одлучување, Судот на правдата на ЕУ одлучува по правно прашање поврзано со толкувањето на правото на ЕУ, кое се има појавено во постапка водена пред некој од националните судови на земјите-членки, кои пак се обратиле до Судот на правдата на ЕУ за негово решавање.

Националните судови на земјите-членки, за правно прашање поврзано со толкувањето и примената на комунитарното право можат да се обратат до СПЕУ но доколку станува збор за повисоките судови тие мораат да го сторат тоа. Преку овие постапки Судот на правдата врши толкување на Договорите и правото создадено од институциите на ЕУ, дејство на комунитарното право во внатрешните поредоци на земјите-членки, и валидност на актите донесени од институциите на Европската унија.

Доколку некоја спогодба која се однесува на определен област, склучена од страна на Советот и една или повеќе земји кои не се членки на ЕУ, членот 23, наведува дека тие земји имаат право да поднесат изјави за предметот или писмени забелешки во случаите кога суд или трибунал упатува до Судот на правдата за донесување на прелиминарни одлуки за прашање кое е во полето на примена на спогодбата, одлуката на националниот суд или трибуналот што го содржи тоа прашање, исто така се доставува до засегнатите земји кои не се членки. Во рок од два месеца по таквото известување, тие земји можат да поднесат изјави за предметот или писмени забелешки до Судот на правдата на Европската унија (Штрум, 2011:267).

Во категоријата на директни акции влегуваат предмети покренати од ЕК, држава-членка или друг орган на ЕУ и тие најчесто се однесуваат на следниве прашања:

- ✓ *Тужби поради нереализирање на обврска која произлегува од европското право од страна на држава-членка.* Тука како иницијатор може да се појави ЕК, поради својата позиција на “чувар на договорите”. Доколку судот утврди дека оваа иницијатива е основана најнапред ја повикува земјата-членка да се произнесе по наводите за доставената тужба. Откако ќе се утврди непочитувањето на комунитарното право на посочената држава-членка и се наложува итно исполнување на правната обврска. Доколку државата —членка не го стори тоа и следува парична казна одредена од Судот на правдата на ЕУ.
- ✓ *Тужби заради пропуштање да се преземе акција.* Тие најчесто се поднесени од државите-членки, институција на Европската унија, па и под одредени случаи и компании и поединци. Европскиот парламент во 1985 година иницирал ваква постапка против Советот, поради неговиот пропуст да ги уреди основите на заедничката транспортна политика. Институцијата која била прозвана најнапред била повикана да дејствува, и и било посочено да презевеземе мерки во рок од два месеци, бидејќи во спротивно би се активирала тужбата.

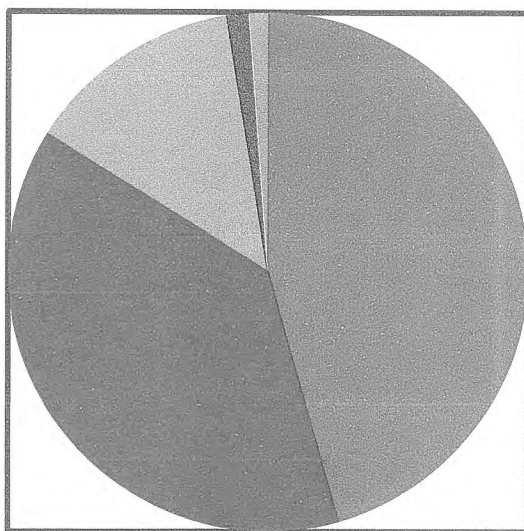
- ✓ *Тужби заради надомест на штета во делот на вондоговорна одговорност на Европската Унија.* Овој тип на тужби се поднесуваат во случај на нанесување на штета од страна на институција или службеник на ЕУ при вршење на своите функции. Меѓутоа практиката покажала дека Судот на правдата на ЕУ носи пресуди во кои наложува штетата да се надомести само во случаи на груба грешка.

- ✓ *Постапка за поништување на акт донесен од органа на ЕУ заради незаконитост* Оваа постапка може да биде покрената против Европската комисија, Европскиот праламент, Советот или Европската централна банка, во поглед на законитоста на некоја нивна одлука. Како иницијатори за покревање на ваква постапка можат да се јават и поединци, доколку сметаат дека некој акт ги погодува нивните права. Најпознат е случајот *Isoglucose* во 1980 година. Имено одлуката на тогашниот Совет на министри била поништена, бидејќи била донесена пред Европскиот парламент да го даде своето мислење, односно поради тешката повреда на одредбите на основачките договори за поделба на надлежностите меѓу властите.

- ✓ *Жалбена постапка.* Оваа постапка може да биде покрената во однос на некое правно прашање поврзано со претходно донесена пресуда или наредба на Судот на правдата инстанца, односно Општиот суд. Доколку се утврди пртопуст во постапувањето, тогаш Судот на правдата на ЕУ ќе го врати случајот на повторно судење(Ванковска, 2010:186).

- ✓ *Постапки по тужби за работни спорови во врска со вработувања во ЕУ.* Овие постапки се спроведуваат кога се доаѓа до работни спорови помеѓу службениците и Европската Унија. Тужбите најчесто се поднесуваат од страна на службеник кој веќе е во работен однос во ЕУ, или пак конкурирал за вработување и бил одбиен со што смета дека му била нанесена штета или неправда. Надлежноста на овие спорови ја има Судот на правдата на Европската унија и таа произлегува од комунитарното право.

Нови случаи- природа на постапките 2007-2011

- Препораки за прелиминарни одлуки
- Директни акции
- Жалби
- Приговори на привремени мерки или интервенции
- посебни форми на постапка

	2007	2008	2009	2010	2011
Препораки за прелиминарни одлуки	265	288	302	385	423
Директни акции	222	210	143	136	81
Жалби	79	78	105	97	162
Приговори на привремени мерки...	8	8	2	6	13
Мислења од Судот		1	1		
Посебни форми на постапка	7	8	9	7	9
Вкупно	581	593	562	631	688

Табела 4. Природа на постапките 2007-2011

(<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-03/ra2011_stat_cour_provisoire_en.pdf>)

Доколку орган на Унијата не одговори во рок од 18 недели, или НВО која ја побарала оценката не е задоволна со одговорот, може да покрене постапка пред Судот на правдата на Европската унија. Членот 230 го наметнува критериумот за индивидуална и директна засегнатост врз странките кои бараат спроведување на постапка пред Судот на правдата. Според судската пракса на Судот на правдата на ЕУ, апликантот може да тврди дека одлуката лично го засега, само доколку таквата одлука влијаела врз нив, својствата што само тие како специфични ги поседуваат или фактички околности поради кои се разликуваат од останатите лица, и со тоа да ги издвојат засебно на истиот начин како и лицето на кое му се обраќаат.

Ако е задоволен критериумот за индивидуална засегнатост. Судот на правдата на ЕУ ќе испита дали барателот го исполнува критериумот за директна засегнатост. Едно лице треба да ги исполни и двата услови за да го ужива правото на пристап до Судот на правдата.

Судот на правдата на Европската унија има поставено два исклучоци кои можат да им дадат индивидуални барања вклучувајќи и *–locus standi* според членот 230 (4). Првиот исклучок би важел за бранител на којшто му се одобрени процедурални права од законодавството на Унијата во таа специфична одлука. Вториот исклучок важи за случаи каде што постои недостаток од ефективен правен лек за барателот, поради отсуство на национална судска процедура. Меѓутоа според Судот на правдата на ЕУ ова не значи оставање настрана на условите на член 230. Недостигот на ефикасен пристап до правдата на национално ниво не е доволен за да се одобри *locus standi* на ниво на Европската унија, ова исто така бара индивидуалниот тужител да биде директно и лично засегнат со мерката (Лавранос, 2011:66).

До сега Судот на правдата на ЕУ веќе има пресудено дека НВО можат да бидат лично и директно засегнати само доколку постои интерес за заштита на околината. Како последица, правната усогласеност на одлуките на институциите на Европската унија коишто потенцијално можат да го загорзат јавниот интерес, не можат да се изнесат пред Судот на правдата на Европската унија. Тужбените барања поднесени пред Судот на правдата на ЕУ немаат суспензивно дејство. Судот, сепак може да одлучи да ја одложи примената на оспорениот акт ако смета дека околностите го налагаат тоа.

5.5. Пресуди и начин на работа и одлучување во СПЕУ

Прашањето околу донесувањето на одлуки во Европската Унија, претставува покомплесен случај, бидејќи се работи за повеќеслојна структура, почнувајќи од неформалните средби на Европскиот Совет, разрешување на раликите со помош на Советот I, и II, носење на одлуки од останатите институции, меѓутоа кога станува збор за влијанието на евроинтегративните процеси, на централно место е Судот на правдата на Европската Унија, бидејќи тој е задолжен за правно дефинираните процедури. Судот на правдата на ЕУ има ингеренции за чување и доследно спроведување на договорите на ЕУ, а токму преку застапеноста на правото, и зголемувањето на јурисдикцијата, (особено со Лисабонскиот договор), ја стекна довербата на земјите-членки но и на останатите држави.

Ваквиот пристап претставува знак за стабилност, бидејќи и покрај многубројните промени и турбуленции, Судот на правдата на ЕУ, секогаш успешно менаџирал и доследно се справувал со сите предизвици, споредувајќи го и штитејќи европското право. Државите членки имаат сопствени интереси, но Европската унија има супранационален карактер, и токму затоа Европската унија и нејзините институции секогаш се на прво место, штитејќи ги своите позиции, но и градење на сопствениот кредибилитет.

Токму затоа и државите кои не се членки, покрај копенхашките критериуми, ги усогласуваат своите законодавства со европското, бидејќи Судот на правдата на Европската унија секогаш бил непристрасен, објективен и доследен чувар на правото, со помош на судиите и генералните адвокати.

Донесување на одлуки- Консензусот е еден од механизмите за одлучување во ЕУ, но кога станува збор за Судот на правдата на ЕУ, тој е врховен толкувач на примарното и секундарното законодавство во ЕУ, неговите одлуки се конечни и обврзувачки. Судот на правдата на Европската унија е составен од 27 судии, и секој судија си носи сопствена одлука, а може да предложи одредени забелешки и промени. Одлуките на Судот на правдата на Европската унија се носат со мнозинство на гласови, а притоа не постојат одредени јавни записи околу гласањето.

За разлика од судиите, ставовите на Генералните адвокати се достапни јавно на официјалната интернет страна на Судот на правдата на Европската унија на денот кога се објавени или доставени.

Судот на правдата на ЕУ носи пресуди за случаи изнесени пред него. Четири од најчестите видови на случаи се: барања за прелиминарна пресуда; постапка за неисполнување на обврска; постапка за поништување; постапка за неуспех во делувањето.

Да се говори за рационалност или рационално дејство на законот, мора да постои барем минимумот од дисциплинската конзистентност и кохерентноста во рамките на одреден правен контекст.

Судот на правдата на ЕУ и останатите актери мора да ги приспособат своите постапки и расудувања за да одговараат на овие барања, ако нивните побарувања би требало да бидат сослушани, признати, разбрани и прифатени. Судот на правдата на Европската унија мора да се потпре на заеднички правни традиции, така што би имал способност да тврди дека неговите законски основи и оправдувања може да бидат разбрани и прифатени од страна на другите странки во ист контекст. Судот на правдата никогаш не може само да ги објави своите пресуди и доктрини, туку мора да ги образложи пред Европската унија.

Во историска смисла законот и рационалноста на законот постојано се развиваат со текот на времето. Фрагментираниот и недовршен европски закон е несомнено еден од законските контексти во светот кои најбрзо се менуваат. Овој променлив, карактер, не значи дека европскиот закон не е врз основа на никаква традиција или нема основа. Не е случајно што европското право е основано на овој начин, ниту пак може да биде чисто политичка одлука.

Целта е дека праведен коментар и критиките на Судот и интеграцијата преку закон може и мора да се применат. Независноста на Судот на правдата е формална и функционална. Формална е бидејќи Судот претставува посебна супранационална институција во рамките на ЕУ кој има дефинирани широки овластувања. Функционалната независност се должи на почитувањето на директниот ефект и супрематијата на европското право, како и големата поддршка од националните судови.

Во случајот *Опен Свис*, Судот сметал дека критериумот за неопходност наведен во Мислењето 1/76 не води кон ексклузивни овластувања на Заедницата во областа на надворешен воздушен транспорт. Кога Судот го применил критериумот од *ERTA*, тој мошне внимателно ги преиспитал внатрешните мерки, за да види точно кои конкретни точки се засегнати од билатералните спогодби на *Опен Свис* на државите-членки. На крајот Судот заклучил дека ова е случај само во однос на три конкретни прашања-царинските стапки, компјутерските системи за резервации и слотовите, така што надлежноста на ЕЗ станала ексклузивна само во ограничен обем како резултат на усвојување внатрешни регулативи(Лавранос, 2011:16).

Фактот дека процедурите за донесување на одлуки мораат да бидат различни претставува претпоставка за Судот на правдата да може да го поништи оспорениот акт доколку најде дека е заснован врз несоодветна правна основа. Причината е тоа што само доколку процедурите за донесување одлуки се различни, финалното оспорување на мерките на секундарното право може исто така да биде различно. Во спротивно, изборот на правната основа е целосно формален и затоа СПЕУ нема во суштина да ја поништи оспорената мерка, дури и да утврди дека е заснована врз погрешна правна основа.

За секоја расправа се води записник, кој на крајот се потпишува од страна на претседателот и секретарот на Судот. Претседателот е тој кој го утврдува списокот на предмети кои се разгледуваат.

Одлучувањето на Судот на правдата на Европската унија било и во иднина ќе остане тајно. Во донесените пресуди се наведуваат причините врз кои тие се засновани. Тие исто така ги содржат и имињата на судиите кои учествувале во одлучувањето. Пресудите се потпишуваат од претседателот и од секретарот на Судот. Тие се читаат на отворена седница. Судот на правдата на ЕУ е тој кој одлучува за трошоците.

Претседателот на Судот може во скратена постапка, доколку тоа е потребно, да одлучува за барања за одложување на извршувањето, како што е предвидено во член 278 од Договорот за функционирање на Европската унија, или да пропише привремени мерки. Доколку претседателот не може да присуствува, неговото место го зазема друг судија, под условите утврдени во Деловникот.

Земјите-членки и институциите на Унијата може да се вклучат во предметите пред Судот на правдата. Истото право на располагање го имаат и органите, службите и агенциите на Унијата. Меѓутоа физичките или правните лица не може да се вклучат во предметите што се водат меѓу земјите-членки, меѓу институциите на ЕУ или меѓу земјите-членки и институциите на Унијата.

Според член 41, доколку тужената страна, откако била уредно повикана не поднесе писмен одговор на тужбеното барање, се донесува контумационна пресуда на штета на таа страна. Против пресудата може да се поднесе приговор во рок од еден месец по известувањето за неа. Приговорот не го одложува извршувањето на контумационната пресуда, освен ако Судот на правдата не одлучи поинаку (Штрум, 2011:269).

Доколку постои сомневање во врска со значењето или полето на примена на некоја пресуда, Судот на правдата на ЕУ ја толкува пресудата по барање која било страна или институција на Унијата што ќе докаже дека има интерес за тоа.

Барање за ревизија на пресуда може да се достави до Судот на правдата на Европската унија единствено во случај на откривање факти кои се со одлучувачко значење и кои, во времето на донесување на пресудата не им биле познати на Судот на правдата на Европската унија и на страната што бара ревизија. Постапката за ревизија започнува со одлука на Судот на правдата на Европската унија со кој изрично се забележува постоењето на нови факти, признавајќи дека тие се со таков карактер што бараат повторно отварање на предметот за ревизија и со која барањето се прогласува за прифатливо по таа основа. Не може да се бара ревизија по истекувањето на 10 години од датумот на пресудата.

Во познатиот случај *Да Коста*, Судот остави простор за систем на преседан во рамките на тогашната Заедница. Во овој случај судот сметал дека авторитетот на некое претходно толкување може да ја лиши обврската за обраќање до Судот на правдата од сопствената цел, и на тој начин да и ја одземе самата суштина. Подоцна во пресудата *Клифит*, Судот уште повеќе ја ослободил обврската за обраќање. Тој дефинирал исклучок, во текот на случајот *Да Коста* создал нов исклучок, така што го прифатил концептот *acte clair* на Заедницата.

Во случајот *Клифит*, Судот ги интерпретирал своите исклучоци на мошне јасен начин. Според Судот, првенствената одговорност е на националниот суд. Секој национален суд самиот одлучува дали решавањето на прашањето од областа на правото на Унијата, што се појавило во постапка пред него, е неопходно или релевантно за тој да ја донесе пресудата за главната работа. Ако тоа не е неопходно, националниот суд нема потреба од обраќање до Судот на правдата на Европската унија. Одлуките на Судот на правдата на ЕУ се важечки единствено кога на расправата присуствуваат непарен број на членови. Одлуките на советите кои се состојат од три или пет судии се важечки единствено ако се донесени од тројца судии. Одлуките на Големиот совет во полн состав се важечки единствено ако заседаваат 15 судии. Во случај ако еден од судиите во советот не може да присуствува, судија од друг совет може да се повика да заседава во составот на тој совет, согласност условите од Деловникот.

Ниеден судија или генерален адвокат не може да учествува во разгледувањето на каков било предмет во кој тој претходно учествувал во својство на застапник или советник за една од страните. Ако, поради некоја посебна причина, претседателот смета дека кој било судија или генерален адвокат не треба да заседава или да учествува во одлучувањето за определен предмет тој го известува за тоа соодветно. Страна во предметот не може да поднесе барање за промена на составот на Судот или на некој од неговите совети врз основа на државјанството на судијата. Пресудите на Судот на правдата на ЕУ се извршуваат според условите утврдени во член 299.

Судот на правдата на Европската унија постепено изградил моќ на вертикална власт. Имено треба да се спомене одлуката на ЕСП од 2000 година, за откажување и спонзорирање на тутун. Во 1998 г. Советот ја усвоил оваа директива под член 95 од ДЕУ, што опфаќа хармонизација на законите за дополнување на единствениот пазар.

Меѓутоа Европскиот суд на правдата тврдел дека овој член требало да служи како правна основа само во случаи каде што има пречки за основните слободи на надлежноста. Со одлуката дека Европската унија може само да ги усогласи правилата на единствениот пазар во случај на проблем, Европскиот суд на правдата јасно ја означил границата помеѓу федералната моќ на ЕУ и правата на земјите-членки.

Ова било особено важно бидејќи судиите на Европскиот суд на правдата биле свесни за почетокот на Конвенцијата за Иднината на Европа, и дека еден од клучните моменти во креирањето на конституцијата на ЕУ ќе биде водењето политика на вертикална надлежност. Со други зборови, после случајот со рекламирањето на тутун Конвенцијата одлучила да му додели ексклузивен *Kompetenz-Kompetenz* на Европскиот суд на правдата отколку на друга институција на Унијата (Nix, 2005:127).

Договорот на конвенцијата покажал дека земјите-членки доброволно му дозволиле на Европскиот суд на правдата да одлучува за конфликтите.

СПЕУ има донесено многу пресуди кои се однесуваат на заштита на националниот идентитет во законодавството на Унијата. Имено член 63 од ДЕУ потенцира дека: "Унијата ги почитува националните идентитети на државите-членки". Почитта за националниот идентитет е сместена во посебен став од членот 6 од ДЕУ, кој бил преформулиран на член F (1) во Договорот од Мастрихт. Сепак во член 6 (2) од ДЕУ, ставот за почитта на фундаменталните права ја подразбира надлежноста на ЕСП (Лавранос, 2009:107).

Во деведесетите Европскиот суд на правдата пресудил дека зачувувањето на националните идентитети на државите-членки е легитимна цел на правниот поредок на Унијата. Националниот идентитет се однесува на оние елементи што ја прават една држава-членка различна од други држави-членки. Заштитата на националниот идентитет се префрлила и во регулативата за храна. Имено во супремаркет во Обединетото Кралство била забранета продажба за увозна шунка од Италија, која била сечена, пакувана и етикетирана "*Parma Ham*" во Обединетото Кралство. Името Парма било регистрирано во согласност со Регулативата на Заедницата и смеело да се користи само доколку сечењето и пакувањето се вршело во регионот на Парма.

Иако Европскиот суд на правдата сметал дека барањата за пакување се покриени со член 29 за забрана на извозот, тој сметал дека условот може да се оправда врз основа на заштитата на индустриската и трговската сопственост, со што се доаѓа до заклучок дека законодавството на Унијата ужива поголема слобода од националното законодавство кога станува збор за заштита на традиционалните производи, основата за поддршка на ваквиот став се наоѓала во членот 30 од ДЕЗ.

Мошне важно е да се напомене и познатиот закон *Reinheitsgebot*, кој го блокирал пристапот до германскиот пазар за сите пива што не се правеле во согласност со германското традиционално правило. Регулативата на Заедницата го заштитувала пивото наречено *Bayerisches Bier* направено во согласност со *Reinheitsgebot* (Лавранос, 2009:112).

Покрај овие случаи, пред ЕСП се појавил и случај со италијански вина. *Tokai italic* и *Tokai friulano* се имиња на италијански вина, кои се базираат на името на виното или видот на виното. *Tokai* е географски показател и се однесува на унгарското десертно вино. Кога Унгарија влегла во ЕУ, унгарскиот *Tokai* бил заштитен на ниво на Унијата, и бил воведен транзиционен период во кој италијанското вино можело да се продава под името *Tokai*. Кога регионалните тела од италијанскиот регион за производство на вино се соочија со забраната да го користат името *Tokai* по 2007 година се обратија до ЕСП. Тие потенцирале дека *Tokai* е вид вино распространето во областа *Collio goriziano*- регион на *Friuli Venezia Giulia*, дека таму се одгледува уште од древните времиња. *Tokai italic* и *Tokai friulano* се поврзани со географски индикации. ЕСП не прифатил дека едноставно употребата на името *Tokai italic* или *Tokai friulano* ги направило имињата во географски индикации. Затоа засегнатите производители во автономната област на *Friuli Venezia Giulia* не смеат повеќе да го користат зборот *Tokai* во смисла на *Tokai italic* или *Tokai friulano* за опишување или презентирање на одредени италијански вина.

Покрај овие случаи пред Европскиот суд на правдата се покренал и случајот за фета сирењето. По барање на Грција, Комисијата во 1996 година, ја регистрирало фета како заштитна назнака за потекло. Данска, Франција и Германија успешно ја оспориле регистрацијата пред Европскиот суд на правдата, бидејќи Комисијата не земала во предвид дека името фета веќе подолго време се користело за сирењето произведено и надвор од Грција. Со ова името фета било избришано од Регистарот на заштитени знаци на потекло и географски индикации и Комисијата започнала нова истага за можна регистрација на името фета.

Во 2002 година Комисијата повторно ја регистрирала фета како заштитена назнака за потекло. Според Преамбулата на Регулативата на Заедницата, под која била регистрирана фета, името фета преставувало традиционално неопшто име кое се поврзува со грчката територија, култура или традиција.

Германија и Данска подржани од Франција повторно ја оспориле Регулативата пред ЕСП, меѓутоа овојпат не толку успешно. Тие расправале дека нема ексклузивна поврзаност помеѓу името фета и географската област, како што било наведено во апликацијата, фета се произведувала во повеќе делови на Балканот, а голем дел од нејзината популарност се должела на производството и извозот од страна на други држави меѓу кои и Данска, Германија и Франција. Европскиот суд на правдата сметал дека не е покажано дека проценката на Комисијата за тоа дека фета е традиционално, негеографско име без основа, ниту пак дека спознавањето на фета како неопшто име е незаконско. Токму затоа производителите во Германија, Франција и Данска не смеат повеќе да го користат името фета за нивното сирење. Поради економските интереси што се вклучени, повеќето производители сакаат да ги регистрираат своите производи. Тука може да се расправа дека станува збор за случаи во кои се засегнати економски интереси и немаат никаква врска со заштита на традицијата или пак на националниот идентитет (Лавранос, 2009:114).

Во 1973 година Обединетото Кралство, Данска и Ирска влегоа во Европската Заедница, и беа овластени да ги задржат националните правила за составот на чоколадата. Уште од 1950 –тите одобриле употреба на растителни масти до 5%, од вкупната тежина на чоколадата. Со влезот на Австрија, Шведска и Финска во 1993 година, бројот на држави-членки кои ја одобрувале употребата на други растителни масти, покрај како, пораснала на 6 па дури и 7, кога во 1993 година и Португалија одлучила да го стори истото.

Решението најдено во Директивата од 1973 г., дека различни држави-членки имаат различни традиции за правење чоколада придонела секоја држава-членка да си ја задржи својата традиција. Директивата води кон поделба на европскиот пазар, со што се почитуваат националните традиции, но не и слободното движење.

Ова би било точно да не било толкувањето на Европскиот суд на правдата на старата Директива во две одлуки во 2003 година. *Case C-12/00 Commission v. Spain 2003 ECR I 459* и *Case C-14/00 Commission v. Italy 2003 ECR I-513*. Овие случаи можат да се сметаат за примери за пристап во кои Судот заклучил дека Директивата е во согласност со Договорот, како што е интерпретирано од страна на Судот или како што потенцирал *Mortelmans*: “Интерпретацијата на секундарното право со помош на примарниот закон” (Лавранос, 2009:115).

Шпанија и Италија расправале за потребата, чоколадните производи кои содржат растителни масти да се продаваат под името “замена за чоколада”, се со цел потребата да се заштитат потрошувачите. Во 1996 година, Комисијата поднела предлог до Советот за нова директива за чоколади. Предлогот правел правило од исклучокот: дозволена била употребата на растителни масти до 5 %.

Овој предлог поттикнал многу реакции, главно спротиставувајќи се на британскиот вид чоколада во споредба со континенталната. Меѓутоа новата Директива од 2000 г. покажала почит за различните национални традиции за производство кои ги користат некои држави-членки. Заштитата се наоѓала во етикетирањето кое се регулира на ниво на ЕУ. Со новата Директива препуштено е на потрошувачот, од јасното етикетирање да одлучи дали ќе ја купи чоколадата бидејќи има информации на чоколадата дека покрај како-путер содржи и други растителни масти.

Кај Директивата 2001/113/ЕК за овошни џемови, желе мармалади и засладени костени ја зема предвид националната традиција за употребата на имиња при продажба. Во холандскиот јазик во продажба термините *marmalade* и *marmalade af citrusfrugter* се користат на местото на џем и мармалад. Директивата навела дека државите-членки мораат да одобрат тргување со производите дефинирани во Анексот на Директивата, што значело под нивното традиционално домашно име. Производите кои не се во согласност со Директивата се забранети. Германската верзија морала да биде поправена, кога австриските власти ја информирале Комисијата дека во одредени маркети терминот мармалад традиционално се користи за џем (Лавранос, 2009:118).

Директивата им препушта на државите-членки да дефинираат што го сочинува нивното национално богатство и како да го заштитат. Нема дискусии на европско ниво дали одредени културни добра заслужуваат заштита или не заслужуваат да имаат место во ЕУ.

Заштитата може да се подобри на европско ниво, како што покажал и Бионди (Biondi). Тој го дал примерот, кој датира уште пред да почне да се применува Директивата, за украдените француски таписерии што ги купил италијански трговец на антиквитети. Италија не ги вратила таписериите признавајќи го принципот на стекнување на сопственост врз подвижни предмети од страна на сопственикот *Bona Fide*.

Доколку режимот на Директивата бил применет во овој случај тогаш законскиот сопственик ќе требало да биде искомпензиран, а таписериите вратени. Токму овој пример докажува дека во однос на почитта на националниот идентитет понекогаш е подобро кога ЕУ, односно кога СПЕУ презема правни мерки, наместо да се воздржува од преземање на каква било активност. *Де Врис* потенцирал дека Европската мрежа за совети на судството, што била поставена во 2004 година, значајно допринела за униформна примена на правото на Унијата. Еден од принципите на правото на Унијата е државите-членки да надоместат за претрпените загуби и штети направени на лица со прекршување на правото на Унијата, за што државите-членки можат да се сметаат за одговорни.

Токму во случајот **Франкович** во ставовите 31-34 од пресудата, ЕСП зборува за потребата од ефикасна заштита на индивидуалните права, и потенцира дека постои принцип на правото на ЕУ наречен државна одговорност. Судот изјавил дека принципот на државна одговорност е инхерентен елемент на Договорот. Всушност овој став од пресудата во случајот Франкович имал огромна важност и по 15 години судска практика (Лавранос, 2009:299).

Општиот став на Судот на правдата на ЕУ во неговата пракса е дека во принцип остава на националните судови да ги применуваат критериумите за утврдување одговорност за државите-членки за штетата предизвикана за физички лица поради повреда на правото на Унијата. Пресудата на Судот во случајот **Rewe/Comet** јасно сведочи дека националните разлики треба да се сметаат за внатрешен елемент во правото на Унијата. Судската пракса на ЕСП во овој случај имплицира легитимност на националните разлики во модалитетите на примена на доктрината за директно дејство. Во однос на правото на Унијата, и змајќи го предвид случајот **Bergaderm**, фузијата на она што порано беа посебни режими за одговорност на државата и одговорност на ЕУ сега се цврсто поставени во судската практика на СПЕУ и Општиот суд. Во случајот **Brasseur du Pecheur & Factortame** ЕСП пресудил дека во отсуство на релевантни одредби на Унијата, останува домашниот правен систем на секоја држава-членка, како што било во предметот **Rewe/Comet**, да постави критериуми за одредување на обемот на обештетувањето. Тоа обештетување мора да биде пропорционално со предизвиканата загуба или штета, така што ќе се осигура ефикасна заштита на нивните права.

Во овој случај Европскиот суд на правдата пресудил дека материјалните и процедуралните барања поставени од националното право во однос на обештетувањето можат да ги земат предвид барањата на принципот на правна сигурност. Постоеле само неколку примери каде што Европскиот суд на правдата утврдил дека националното право го прекршил принципот на ефикасност.

Во случајот *Brasseur*, Судот пресудил во однос на условот наметнат од германското право, каде што правото било прекршено од високопоставени национални одредби, која ја правеле репарацијата зависна од актот на законодавството. Исто така кај овој случај Судот пресудил за условот поставен од англиското право за одговорност за што е потребен доказ за неизвршување на јавна должност. Ваквата злоупотреба на моќ е незамислива во законодавството и исто така во праксата е невозможно или да се направи екстремно тешко добивањето на ефикасна репарација за загуба или штета предизвикана од повреда на правото на Унијата, каде што повредата се должи на националното законодавство.

Во случајот *Centrafarm B.V.v. Sterling Drug Inc.* медикаментот “*negram*”, бил увезен во Холандија од Велика Британија, каде пак бил продаван по значително пониска цена. Носителите на марката под која истиот медикамент се продавал во Холандија покренале тужба во обид да го спречат паралелниот увоз бидејќи бил закана за нивниот профит, засновајќи го случајот на наводна повреда на нивните права од патент и трговска марка. Европскиот суд на правдата го применил концептот на исцрпување на правата при продажбата во Велика Британија и додал дека вршењето на правата на начин со кој се попречува паралелниот увоз претставува неразумно вмешување во слободното движење на стоките(Прајм, 2009.13).

Судот на правдата на Европската унија демонстрирал јасна детерминација за да ја спречи сегментацијата на пазарот, со користење на националните права за интелектуална сопственост. Овој тип на проблем се појавил во случајот *Consten Grundig v. EEC Comission*, како и во случајот на *Revlon Inc.v. Cripps and Lee Ltd.*

Во случајот *Coditel v Cine Vog*, Судот потенцирал дека во случај на филм, правото на носителот на авторското право и лицата на кои правото им е пренесено да бараат надоместоци за кое било прикажување на филмот е дел од есенцијалната функција за авторско право, во овој тип на книжевни и уметнички дела, што пак на носителот на авторското право му овозможува да даде ефективни лиценци за различни земји-членки со што се покрива прикажувањето и истовремено да овозможи прикажување на филмот во секоја држава (Прајм,2009:12).

Во 2003 година ЕСПЗачекори во новите области на правото како своја надлежност донесувајќи ја првата пресуда во претходната постапка во рамките на Третиот столб во случаите *Гроцукот и Мираглија*(*Gözütok v Miraglia*). Господина Гроцукот бил турски државјанин кој живеел неколку години во Холандија, тој бил осомничен за поседување нелегални количини на лесна дрога.

Меѓутоа кривичните постапки против него биле прекинати бидејќи тој прифатил таканаречен “*transactie*”(компромис) предложен од страна на Холандското јавно обвинителство. Подоцна кривичните постапки против него биле покренати во Германија поради неговите активности поврзани со наркотици во Холандија. Тогаш биле поставени серија на прашања до Судот на правдата поврзани со правото на еден човек да не се суди или ообвинува двапати за еден ист кривичен престап. Според Судот на правдата на Европската унија, областа на слободата, безбедноста и заштитата имплицира заемна доверба на кривично-правните системи. Правото на ЕУ бара од државите-членки да ги признаваат меѓусебните одлуки за прекин на обвинение.

Судот го признал принципот *ne bis in idem* како составен дел од европското право, предвиден во член 54 од Конвенцијата за имплементација на Шенгенската спогодба, која пак е инкорпорирана во правото на Европската унија со Договорот од Амстердам.

Случајот Мираглија се однесувал на барањето за заемна помош поднесено од Италија до Холандија во врска со продажбата, достава и транспорт на хероин во Италија и Холандија. Холандија претходно го затворила случајот кој чекал на италијанско решавање, дури и наградувајќи го господин Мираглија со компензација поради доживеаната штета, бидејќи го држеле во притвор.

Тука прашањето било дали забраната на *double jeopardy (ne bis in idem)* се применува кога одлуката на судот во првата држава-членка се чини дека го прекинува обвинението без да се проценат карактеристиките на случајот и со единствена причина дека ваквите судења веќе се иницирани од друга држава. Судот на правдата изјавил дека холандските власти погрешно го сфатиле принципот *ne bis in idem*, бидејќи случајот не може да се смета како целосно завршен како резултат на одлуката на холандските власти за завршување на судењето (Лавранос, 2009:317).

Во текот на годините Судот на правдата разработил три начини на кои правните обврски од правото на Унијата би имале задолжително дејство во правниот поредок на држава-членка која не ги почитува нив и врз кои би се потпирале индивидуите пред судовите на државите-членки. Овие три начини биле разработени како доктрина на директно дејство, доктрина на конзистентно толкување и доктрина на државна одговорност.

Трговските марки се појавуваат уште до почетоците на еволуцијата на јуреспруденцијата на Судот на правдата на Европската унија. Добрата во коишто е вграден патент или некое авторско право, на пазарот се пласираат под некоја трговска марка, така што, при повредата на правата кои се вградени во производот доаѓа и до повреда на трговската марка. Таа се вклопува со структурата на јуреспруденцијата на Судот, но во два случаи се појавиле посебни потешкотии.

Едниот случај бил концептот за заедничко потекло, каде практичните импликации на доктрината се добро илустрирани во случајот, каде и за прв пат ова било прикажано и применето-Случајот **Hag I** (Hag Broom, германска компанија која за прв пат извела постапка за производство на кафе без кофеин). Другиот случај каде се појавиле посебни потешкотии е препакнувањето на стоките.

Англиските судови расправале за проблемот за препакнување на стоките, применувајќи го Законот за трговските марки од 1938 година. Интересен пример за паралелни увози поради разлики во квалитетот се појавиле во случајот **Colgate-Palmolive Ltd. v Maxwell Finance Ltd.** Парницата се однесувала на увозот на **Colgate** забна паста во Велика Британија преку Нигерија, која првично била пуштена во промет во Бразил.

Бразилската паста за заби била локално произведувана, при што биле користени поевтини и помалку квалитетни супстанции од оние кои се користат на другите места. Трговската марка регистрирана во Велика Британија никогаш не била аплицирана на бразилските стоки, а трговската марка *Colgate* применета во Бразил ниту се употребувала ниту било предложено да се употребува во Велика Британија. Според бразилскиот закон, не може да се ограничи правото на извоз на стока на бразилските стекнувачи на лиценци. Меѓутоа Судот на правдата на Европската унија го ограничил увозот на забната паста поради нејзиниот квалитет(Прајм, 2009:19).

Судот на правдата на ЕУ достигнал генерално задоволителен степен на успешност во толкувањето на Договорот, за да ги балансира неговите двојни задачи-заштита на националните права на интелектуална сопственост и осигурување на слободно движење на регионалниот преоден пазар.

За да постигне Европа вистинска интеграција, правата на интелектуална сопственост што ќе се протегаат ширум Европа, се логична заврница на овој процес. Ова не може да се постигне со судско толкување на Договорот и токму затоа и бара директна европска законодавна активност.

Како во повеќето врховни судови, така независноста и на Судот на правдата на ЕУ не е асполутна и сосема изолирана од надворешни притисоци. Доколку Судот завземе насока која не им се допаѓа на државите -членки, тие со колективна одлука можат да ги ограничат неговите надлежности, бидејќи токму тие се потписнички на Договорите.

Според теоријата на либералното меѓувладевање, улогата на Судот на правдата може да се опише како слуга на националните интереси, а не како слуга на законот. Судот треба да живее со постојана неизвесност од поништување, или суспендирање од страна на државите и нивните влади, доколку неговата пресуда не се поклопува со збирните интереси на земјите-членки. Се чини неверојатно дека државите имаат влијание односно мешање во одлуките од страна на Европските судии. Меѓутоа според повеќе аналитичари, главната причина зошто тие биле подготвени да го прифатат активизмот на Судот на правдата на ЕУ и неговите судии, лежи во огромните трошоци со кои владите мора да се соочат, ако не се во согласност со пресудите на Судот на правдата на Европската унија.

Токму неусогласеноста во еден единствен случај на Судот на правдата имплицитно го доведува во прашање извршувањето на други закони во ЕУ. Во случај на отворена побуна против одредена пресуда, владеењето на целото тело на законот на ЕУ би било доведено во прашање, бидејќи секоја држава би можела да одбива одлуки кои не се во нејзините директни интереси. Поради овие работи државите-членки, како и институциите на ЕУ се подготвени да ги прифатат одлуките на Судот на правдата на ЕУ.

Еден од најпознатите случаи во контекст на оваа група е *Isoglucose* (од 1980 г.). Имено одлуката на Советот на министри била поништена, поради тоа што била донесена пред Европскиот праламент да го даде своето мислење, со што настанала тешка повреда на одредбите на основачките договори за поделба на надлежностите меѓу институциите.

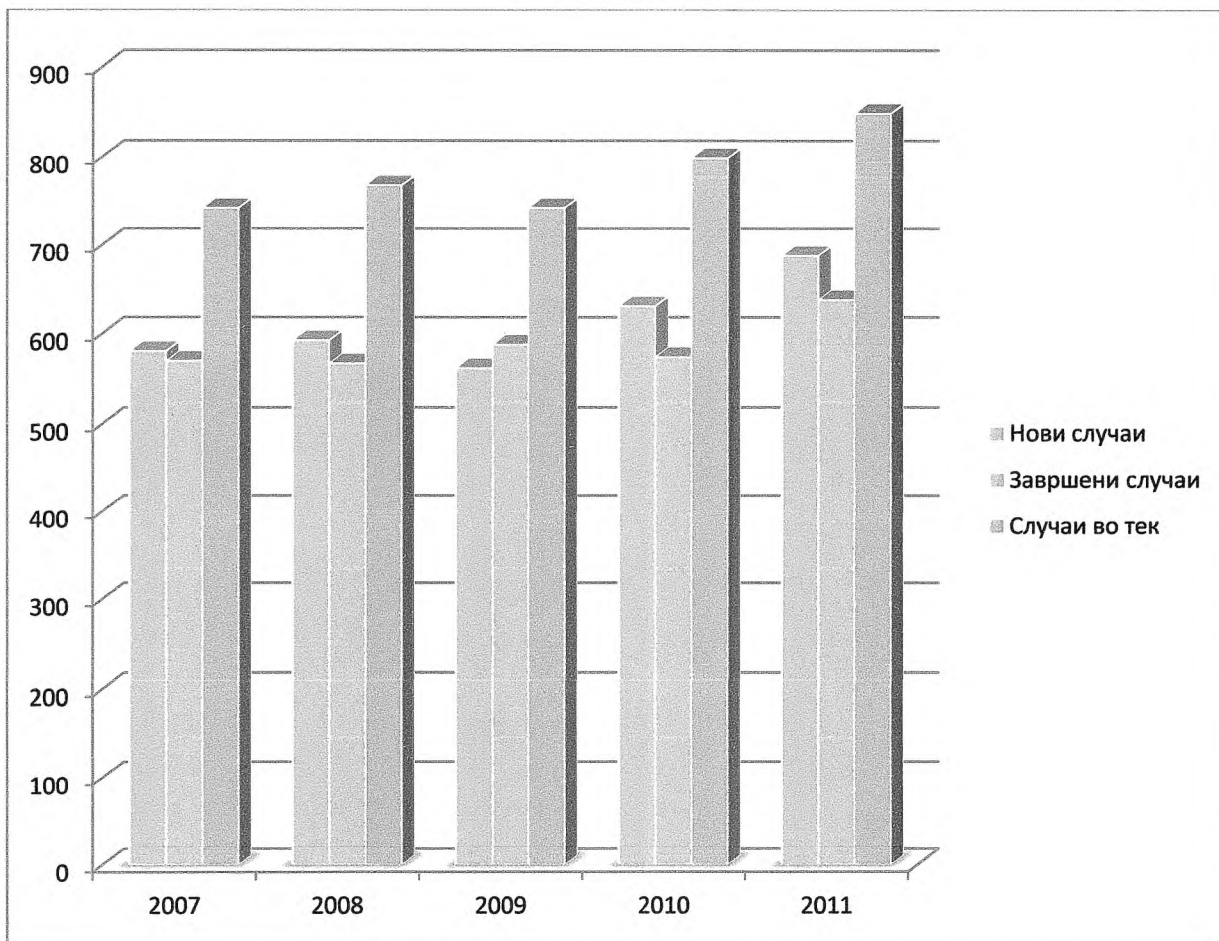
Функционалниот легимитет на Судот на правдата на ЕУ лежи во големата поддршка што тој ја ужива кај националните судови и на подготвеноста на државите да ги почитуваат неговите одлуки. Меѓутоа можноста да се изрече парична казна за некоја држава-членка не значи дека и секогаш доаѓа до нивно реализирање.

Како најеклатантен пример може да се наведе, кога оваа постапка за прв пат била иницирана заради недозволено исфрчање на токсичен отпад на островот Крит, за што на Грција и била изречена парична казна. И после неколку години, Грција не постапила согласно одлуката на Судот на правдата.

Сличен однос покажала и Франција, која се има спротиставено на одлуката на ЕК за подигање на привремената забрана за увоз на говедско од Велика Британија. Ова се само два од бројните случаи кои покажуваат колку се оправдани барањата но и заложбите за поефикасни мерки за спроведување на комунитарното право (Ванковска, 2010:178).

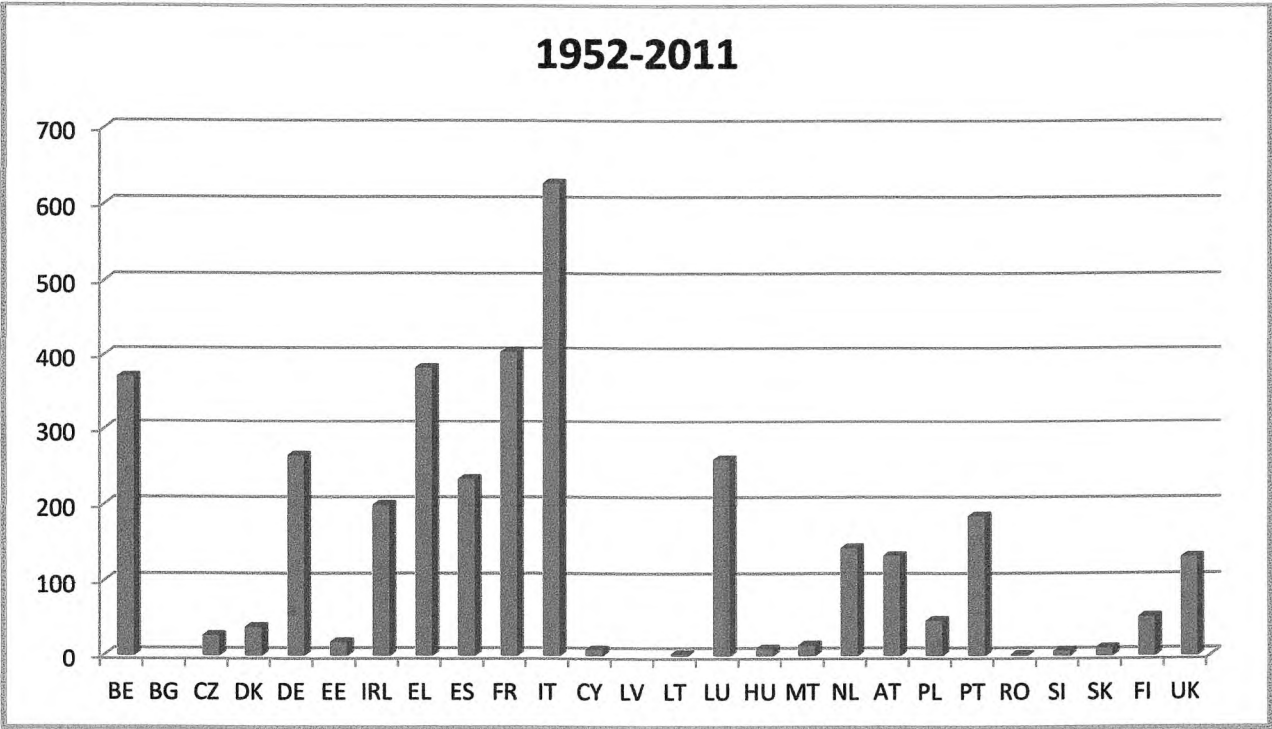
Во текот на своето 60 годишно постоење Судот на правдата на Европската унија успеал да се естаблира како многу значајна и респектабилна институција.

И покрај постоечките проблеми околу примената на пресудите на Судот на правдата на Европската унија, кој не располага со посебна институционална машинерија туку мора да се потпира на онаа на националните држави. Статистиката покажува неверојатен пораст на бројот на случаи.

Табела 5. Дејност на Судот на правдата на ЕУ во периодот 2007-2011 година
 (<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-03/ra2011_stat_cour_provisoire_en.pdf>)

	2007	2008	2009	2010	2011
Нови случаи	581	593	562	631	688
Завршени случаи	570	567	588	574	638
Случаи во тек	742	768	742	799	849

Табела 6.Општ тренд во работата на Судот на правдата на ЕУ во периодот 1952-2011
(http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-03/ra2011_stat_cour_provisoire_en.pdf)

Нови акции за неуспехот на некоја земја-членка да ги исполни своите обврски

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IRL	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT
1952-2001	371		27	38	265	18	200	383	234	405	628	8		2

	HU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Вкупно
1952-2001	260	9	14	143	27	38	265	18	200	383	234	405	628	3622

6. Општ суд

Општиот суд , заедно со Судот на правдата на ЕУ и Службеничкиот трибунал според новата терминологија е составен дел од судскиот систем на Европската Унија. Имено во 1986 година, по направените ревизии на основачките Договори од Париз и Рим , бил донесен Единствениот европски акт.

Токму по барање на Судот на правдата, ЕЕА го воспоставила Првостепениот суд односно Судот на прва инстанца. По претходни консултации со Европската комисија и Европскиот парламент, со едногласна одлука на Советот на министри во 1988 година бил основан Првостепениот суд. Овој суд започнал со работа на 1 септември 1989 година. Иницијативата за формирање на пониска судска инстанца всушност се јавила поради растеретување од преголемиот и растечкиот број на предмети пред Судот на правдата на ЕУ.

Со Договорот од Ница статутот на Европскиот суд на правда и Судот на првата инстанца биле ревидирани, а воедно биле воведени голем број на реформи. Во нив спаѓа и прераспределбата на одговорностите помеѓу ЕСП и СПИ. Договорот од Ница ја утврдил самостојната надлежност на Првостепениот суд, а Европскиот суд на правдата почнал да служи како втора инстанца која одлучува по жалбите за пресудите и одлуките изречени од првата инстанца.

Според податоците кои ги изнесува Сајмон Хикс, проблемите со кои се соочувал Судот на правдата и претставувале проблем да ја блокираат неговата работа , се должеле на следниве податоци: годишниот број на случаи изнесени пред тоа се зголемил од 79 во 1970 година до 279 во 1980, 433 во 1985 година, 543 во 1999 година, па се до 896 во 2000 година. Покрај ова, просечното времетраење на постапката за прелиминарно мислење се продолжила од првичните 6 месеци на цели 14 месеци. Сето ова допринело за пролонгирање на обврските, односно заостанок на нерешени случаи пренесени во новата година, имено од 100-тина предмети во 1970 година, до 527 случаи во 1985 година. За доследно справување со овие проблеми во 1989 година со работа започнал Судот на прва инстанца (Hix, 2005:118).

Општиот суд е има иста конструкција како и Судот на правдата на ЕУ и е составен од по еден судија од секоја држава-членка, и во моментов има 27 судии. Бројот на судии на Општиот суд се утврдува со Статутот на Судот на правдата на ЕУ.

Според член 281 од Лисабонскиот Договор, Статутот на Судот на правдата на ЕУ се утврдува со посебен протокол. Европскиот парламент и Советот, постапувајќи во согласност со вообичаената законодавна постапка, може да ги изменуваат одредбите на Статутот, со исклучок на Нслов I, и член 64. Европскиот праламент и Советот постапуваат или на барање на Судот на правдата и по консултации со Комисијата, или на предлог на Комисијата и по консултации со Судот на правдата на ЕУ(Штрум,2011:212).

За разлика од Судот на правдата на ЕУ, Општиот суд нема постојани генерални адвокати, меѓутоа со Статутот може да предвиди Општиот суд да добива помош од генерални адвокати назначени од Судот на правдата на Европската унија. Во исклучителни ситуации, судијата може да ја превземе улогата на генерален адвокат во даден случај.

Членовите на Општиот суд, се избираат помеѓу лица кои ги имаат потребните квалификации за назначување на највисоките судски должности.

Тие се назначуваат со заедничка согласност на владите на земјите-членки за период од шест години, по консултации со панелот предвиден во член 255 од Лисабинскиот Договор. Членството делумно се обновува на секои три години, а членовите со завршен мандат можат повторно да бидат реизбрани.

Судиите вршат избор на претседател на Општиот суд од своите редови со мандат од три години, со право за повторен реизбор. Општиот суд назначува секретар и ги утврдува правилата за регулирање на неговата функција. Општиот суд изготвува сопствен Деловник во согласност со Судот на правдата на Европската унија.

Деловниот треба да биде одобрен од Советот. Доколку со Статутот на Судот на правдата на ЕУ не сепредвидува поинаку, за Општиот суд се применуваат одредбите од Договорите кои се однесуваат на Судот на правдата на Европската унија.

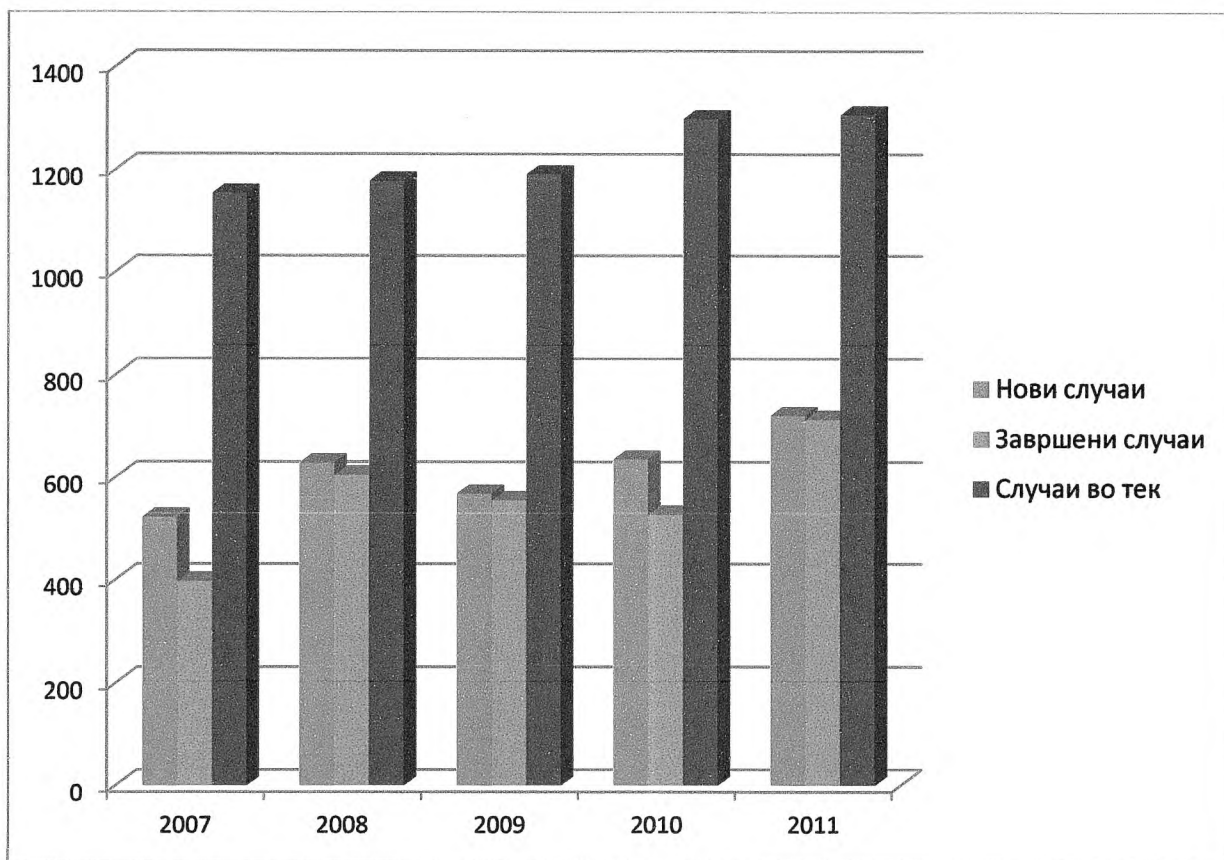
Според член 255 се формира панел за да се даде мислење за советодавноста на кандидатите да ги извршуваат должностите на судија и генерален адвокат на СПЕУ и Општиот суд, пред властите на земјите-членки да го направат назначувањето утврдено во членовите 253 и 254. Панелот се состои од седум лица избрани помеѓу поранешни членови на Судот на правдата и Општиот суд, членови на врховни судови и признати правници, од кои еден го предлага Европскиот парламент. Советот донесува одлука за утврдување на правилата за работење на панелот и одлука за назначување на неговите членови. Тој постапува на иницијатива на председателот на СПЕУ (Штрум, 2011: 207).

За да се дефинира надлежноста на Општиот суд државите-членки најнапред требало да се соочат со рпашањето за тоа што е важно, а што помалку важно во поделбата на надлежностите помеѓу Европскиот суд на правдата и Судот на прва истанца.

Општиот суд има надлежност да разгледува и да одлучува како прва истанца по тужбените барања или постапките наведени во членовите 263, 265, 268, 270 и 272, со исклучок на оние кои се доделени на специјализиран суд формиран според член 257 и оние кои во статутот се предвидени за СПЕУ. Во Статутот може да се предвиди Општиот суд да има надлежност и за други категории на тужбени барања. Одлуките на Општиот суд од овој став може да бидат предмет на право на жалба пред Судот на правдата само за правни прашања, според условите утврдени во Статутот(Штрум, 2011:207).

Општиот суд има надлежност да разгледува и да одлучува за тужбени барања или постапки поведени против одлуки на специјализираните судови. Одлуките на Општиот суд од овој став може во исклучителни случаи да бидат ревидирани од страна на Судот на правдата на ЕУ , само за правни прашања, кога постои сериозен ризик за нарушување на единството и конзистентноста на правото на Унијата. Надлежноста на Општиот суд се протега врз спорови од областа на конкуренцијата, работни спорови, како и барања за надомест на штета настаната од погоренавадените спорови.

Во Табела 7. Прикажани се Дејностите на Општиот суд, односно презентирани се статистички податоци на новите случаи, завршени и случаи во тек, во периодот од 2007-2011 година. Од добиените податоци од Годишниот извештај на Судот на правдата на ЕУ може да се забележи тренд на зголемување на сите три типа на случаи.

Табела 7. Дејност на Општиот суд-Нови случаи, завршени случаи и случаи во тек 2007-2011
 (<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-06/ra2011_statistiques_tribunal_en.pdf>)

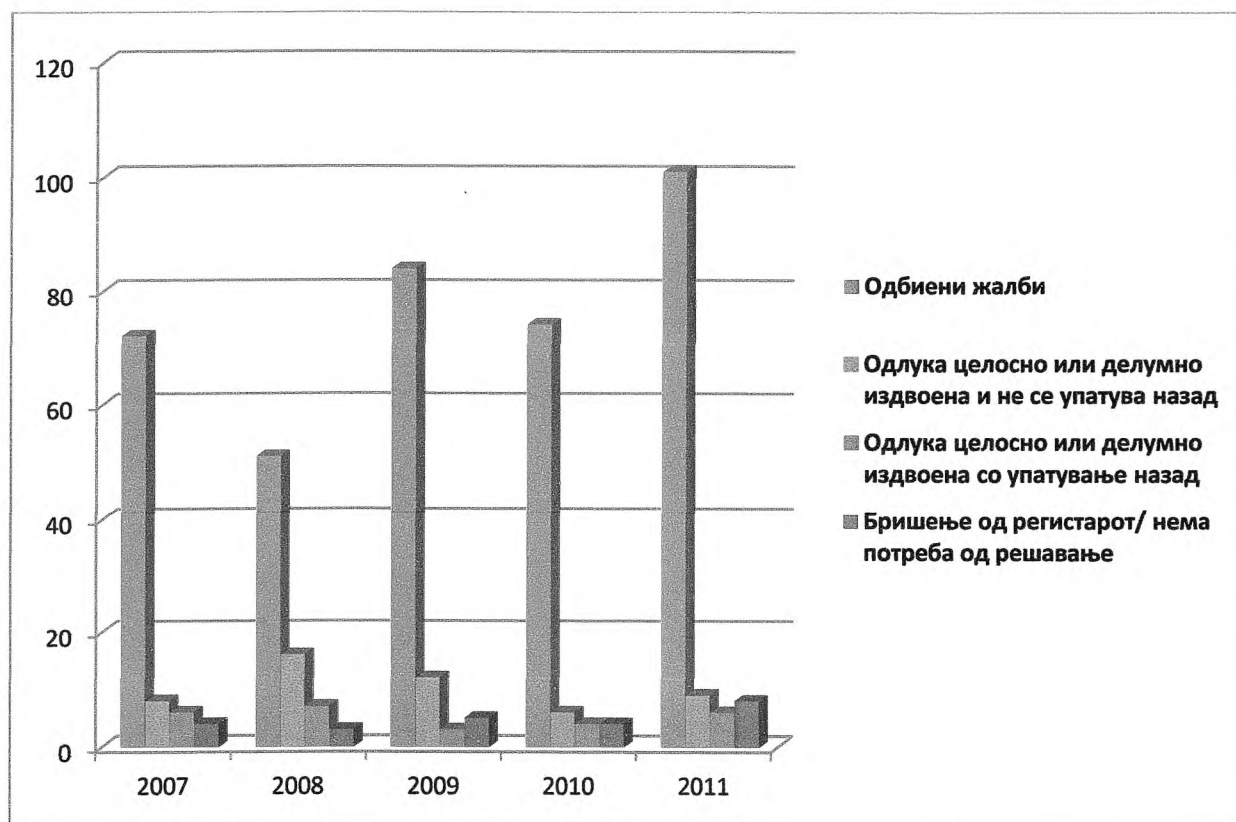
	2007	2008	2009	2010	2011
Нови случаи	522	629	658	636	722
Завршени случаи	397	605	555	527	714
Случаи во тек	1154	1178	1191	1300	1308

Општиот суд опфаќа и предмети кои се однесуваат на спорови помеѓу Европската комисија и поединци или бизнис компании, управни спорови во рамките на институциите, и меѓу Европската унија и нејзиниот персонал. Поконкретно надлежноста на Општиот суд опфаќа:

- директни акции иницирани од физички или правни лица против акти на институциите на ЕУ или заради пропуст да се преземе дејствие од страна на овие институции;
- акции иницирани од државите-членки против Европската комисија;
- акции иницирани од државите-членки против Советот, за акти усвоени во полето на државната помош, дампинг и извршни акти;
- акции во врска со барање на надомест на штета причинета од институциите на Европската унија;
- акции базирани на договори склучени меѓу Заедниците, во кои изречно е утврдена надлежноста на Општиот суд;
- акции кои се однесуваат на комунитарните брендови. Пресудите на Општиот суд можат да бидат обжалени пред Судот на правдата на ЕУ во рок од 2 месеци но само во однос на правните аспекти(Ванковска, 2010:191).

Покрај овие надлежности Општиот суд е надлежен да разгледува и да одлучува за прашања упатени за прелиминарна одлука според членот 267 од Лиабонскиот Договор, во посебни области утврдени во Статутот.

Кога Општиот суд ќе смета дека случајот бара одлука врз начело кое веројатно ќе влијае врз единството или конзистентноста на правото на Унијата, тој може да го упати предметот до Судот на правдата на Европската унија за донесување судска одлука.

Табела 8. Резултати од жалби пред Судот на правдата-пресуди и наредби/ 2007-2011
(http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-06/ra2011_statistiques_tribunal_en.pdf)

	2007	2008	2009	2010	2011
Одбиени жалби	72	51	84	74	101
Одлука целосно или делумно издвоена- не се упатува назад	8	16	12	6	9
Одлука целосно или делумно издвоена- со упатување назад	6	7	3	4	6
Бришење од регистарот/ нема потреба од решавање	4	3	5	4	8
Вкупно	90	77	104	88	124

7. Службенички трибунал

За дополнително растоварување на СПЕУ и Општиот суд, Договорот од Ница ги создал предусловите за основање на судски совети, поведени од Општиот суд(според Договорот од Лисабон во иднина специјализирани судови)како дополнителни првостепени судски органи за посебни материјални области. Оваа можност била искористена во 2004 г., со формирањето на Службеничкиот трибунал (Вернер, 2009:197).

Европскиот трибунал за јавни служби или Службеничкиот трибунал започнал со работа во 2005 година

Европскиот парламент и Советот постапувајќи во согласност со вообичаената законодавна постапка, може да формираат специјализирани судови во рамките на Општиот суд за разгледување и одлучување како прва инстанца за одредени категории на тужбени барања или постапки во посебни области. Европскиот парламент и Советот дејствуваат преку регулативи или на предлог на Комисијата по консултации со СПЕУ. Регулацијата за основање на специјализиран суд ги утврдува правилата за организацијата на судот и степенот за неговата надлежност. Против одлуките на специјализираните судови може да се поднесе жалба само по правни прашања или кога тоа се предвидува во регулативата за основање на специјализираниот суд, право на жалба по фактички прашања, пред Општиот суд.

Според член 257 од Лисабонскиот Договор, специјализираните судови изготвуваат сопствен Деловник, во согласност со Судот на правдата на Европската унија. Деловникот треба да биде одобрен од страна на Советот. Одредбите од Договорите кои се однесуваат на Судот на правдата на ЕУ и одредбите од Статутот на Судот на правдата се применуваат за специјализираните судови, освен доколку не е предвидено поинаку со регулативата за основање на специјализираните судови. Наслов I од Статутот и членот 64 од истиот, во секој случај се применуваат за специјализираните судови(Штрум,2011:208).

Службеничкиот трибунал е воспоставен со потребата да ја олесни работата, односно да го намали притисокот на растечкиот број на предмети пред Општиот суд. Овој трибунал е специјализиран само за работните спорови.

Постапката пред Службеничкиот трибунал се уредува со одредбите од Статутот и Деловникот на СПЕУ кој стапил на сила на 1 ноември 2007 година. Како по правило постапката вклучува писмена и усна фаза.

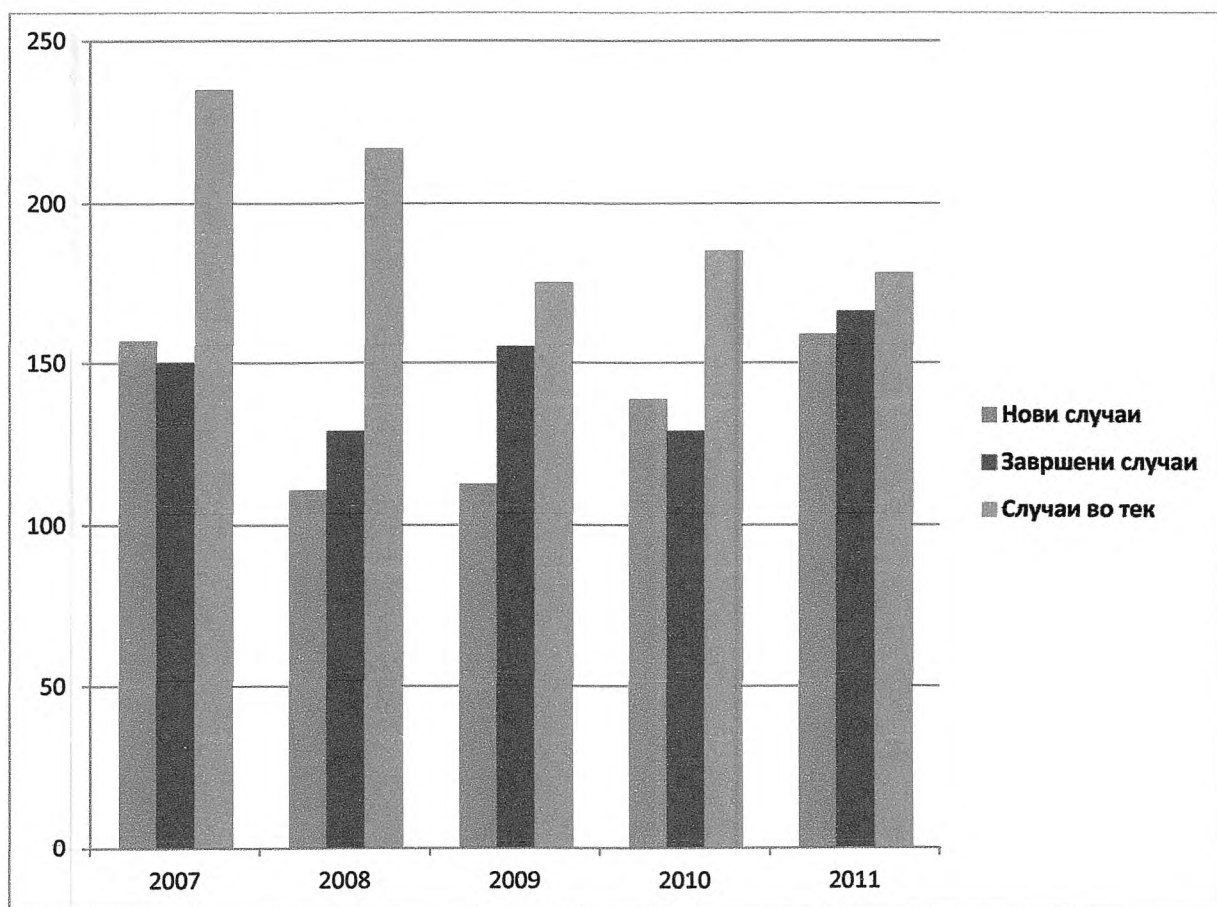
Службеничкиот трибунал е составен од седум судии и скеретар, со мандат од шест години, и можност за повторен реизбор за уште еден мандат. Членовите на Службеничкиот трибунал се избираат помеѓу лица во чија независност не постои сомнение и кои ги поседуваат соодветните способности за назначување за судска должност. Судиите на Службеничкиот трибунал се назначуваат од страна на Советот, постапувајќи едногласно.

Овој трибунал има надлежност во спорови помеѓу сите тела или агенции, како и нивниот персонал во однос на која надлежност се доделува на Судот на правдата на ЕУ (на пример: спорови помеѓу Европол, Канцеларија за хармонизација на внатрешниот пазар или пак Европската инвестициона банка и нејзиниот персонал).

Европскиот трибунал зајавни служби единствено за што нема овластување е да сослушува и утврдува случаи помеѓу националните администрации и нивните вработени. Овие спорови не се однесуваат само на прашања за работните односи во директна смисла на зборот (плати, кариера, вработување, дисциплински мерки), туку исто така го офаќаат и системот на социјално осигурување (болест, старост, несреќи во работа, семејни додатоци).

Судиите меѓу себе одлучуваат кој ќе ја извршува функцијата на претседател на Трибуналот. Назначувањето на судиите се врши по посебна постапка, имено поднесените апликации се разгледуваат од посебен комитет составен од седум поранешни судии на Судот на правдата на ЕУ или на Општиот суд, по што конечната одлука ја носи Советот. Избраниот судија мора да е државјанин на Европската унија и да е познат правен експерт.

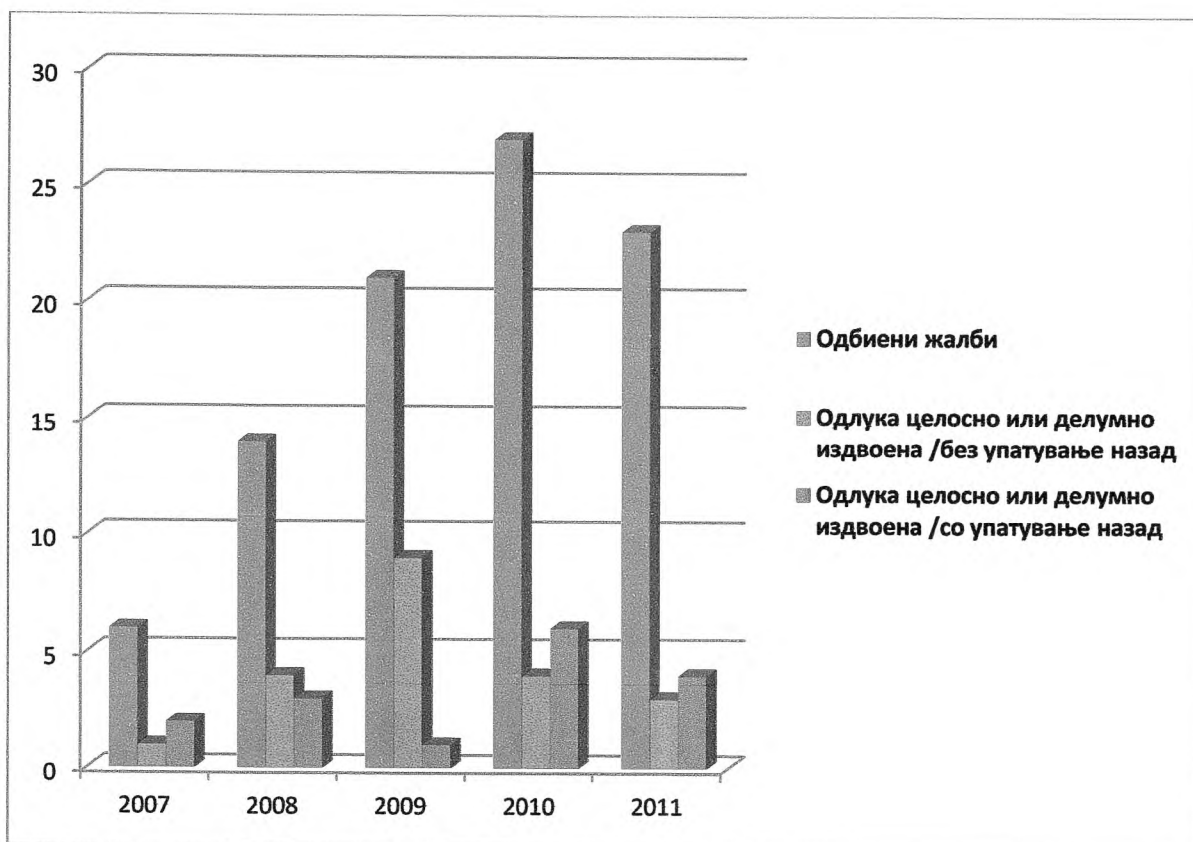
Службеничкиот трибунал има надлежност да преслуша и да ги одреди споровите на прва истанца помеѓу Европската унија и нејзините службеници, согласно со членот 270 од ДЕУ, кој како резултат претставува околу 120 случаи годишно за околу 35 000 членови на пресоналот на институциите на ЕУ(< http://curia.europa.eu/jcms/jcms/T5_5230/>).

Табела 9. Службеничкиот трибунал-Нови случаи, завршени случаи, случаи во тек 2007-2011

(< http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-06/ra2011_statistiques_tfp_en.pdf >)

	2007	2008	2009	2010	2011
Нови случаи	157	111	113	139	159
Завршени случаи	150	129	155	129	166
Случаи во тек	235	217	175	185	178

	Одбиени жалби	Одлука целосно или делумно издвоена / без упатување назад	Одлука целосно или делумно издвоена / без упатување назад	Вкупно
2007	6	1		7
2008	14	4	3	21
2009	21	9	1	31
2010	27	4	6	37
2011	23	3	4	30

Табела. 10 Резултати од жалби доставени пред Оштиот суд одстрана на Службеничкиот трибунал 2007-2011

(http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-06/ra2011_statistiques_tfp_en.pdf)

Процент на број на случаи поднесени во 2011 г.

	2007	2008	2009	2010	2011
Европски Парламент	15.29%	14.41%	8.85%	9.35%	6.29%
Совет	4.46%	4.50%	11.50%	6.47%	6.92%
Европска Комисија	63.69%	54.95%	47.79%	58.99%	66.67%
Европски Суд на правдата	3.82%		2.65%	5.04%	1.26%
Европска Централна Банка	1.27%	2.70%	4.42%	2.88%	2.52%
Ревизорски суд	2.55%	5.41%	0.88		0.63%
Тела, канцеларии и агенции на ЕУ	8.92%	18.02%	23.89%	17.27%	15.72%
Вкупно	100%	100%	100%	100%	100%

Табела 11.Процент на бројот на случаи за главните институции 2007-2011

(<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2012-06/ra2011_statistiques_tfp_en.pdf>)

Глава VI.

8. Начини низ кои ЕСП влијаел врз Евроинтеграциите

Во историска смисла, законот и рационалноста на законот постојано се развивале со текот на времето. Фрагментираниот и недовршен европски закон е несомнено еден од законските контексти во светот кои најбрзо се менуваат. Овој променлив карактер, не значи дека европскиот закон не е врз основа на никаква традиција или нема основа. Не е случајно што европското право е основано на овој начин, нити пак може да биде чисто политичка одлука.

Европскиот поредок иако релативно млад, не можел да се стави на сила без да се земела во предвид широката основа на заеднички права, знаења и традиција, која ја формирала суштината на новиот европски правен систем.

Напредокот на европското право треба да биде кохерентен со историската рамка во која е вграден и мора да се сфати како долг синџир на текстови и практики на кој Судот на правдата на Европската унија мора да остане поврзан со цел да се обезбеди разбирливост и прифатливост на неговите пресуди. Во овој поглед Херцог и Геркен се во право со хипотезата :”ако Судот на правдата на ЕУ ја злоупотреби довербата, не треба да биде изненаден кога таа ќе се распаѓа”(Herzog/Gerken,2008:5).

Судот на правдата активно ја промовира интеграцијата на правниот систем на ЕУ. Токму директниот ефект им овозможува на граѓаните да се водат според правото на ЕУ во националните судови и ова им дава на граѓаните удел во правниот систем на ЕУ, но и во процесот на интеграција. На пример, женските групи, синдикатите, и групите на потрошувачи ги приморале националните судови и Судот на правдата на ЕУ да го развијат и применат правото на ЕУ во област на родов квалитет, правата на трудот и заштитата на потрошувачите. Се смета дека увозно-извозните фирми се доминантни во правниот систем на ЕУ. Овие интереси имаат посебен поттик за обезбедување на ефективна примена на слободно движење на стоката и услугите, и имаат доволно средства да преземат дејствија сè до Судот на правдата на Европската унија.

Според *Stone Sweet* и *Brunnel*, просечната годишна бројка за внатрешна трговија во ЕУ е најјак показател за годишниот број на препораки од државите-членки до Судот на правдата на Европската унија.

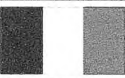
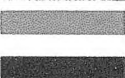
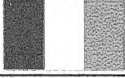
Weiler, истакнал дека токму академските адвокати, особено во континентална Европа честопати биле заштитници на “*La Doctrine*”. Со други зборови, ова објаснување е логично проширување на општите теории за Европската интеграција, што ја нагласува улогата на транснационалните економски и социјални активности во промовирање на интеграцијата како што е неофункционализмот (Nix, 2005:139).

Сите земји-членки на Европската унија имаат корист од постоењето на Европската унија. Шеесетте години од европската интеграција покажаа дека Европската унија како целина е поголема. Таа има многу поголемо економско, социјално, трговско и правно влијание отколку која било нејзина земја-членка кога би делувала самостојно.

Заедничкото делување носи повеќе придобивки за сите. Кога станува збор за ефективност на европското право, потребно е придржување кон заедничките правила на Унијата, и токму затоа била воспоставена заедничка правна рамка која е сочувана од неутрална институција- во случајов Судот на правдата на ЕУ .

Договорите за ЕУ и законот треба да се толкуваат, бидејќи земјите-членки кои потекнуваат од овие законски акти едноставно не можат да ги предвидат сите случаи и случувања кои можат да се случат во иднина. За таа задача државите-членки треба да го прифатат пресудувачкото тело кое е во состојба да одлучи од случај до случај како законот да се толкува. СПЕУ ја врши оваа функција на примена и комплетирање на законот на Европската унија.

Во периодот од 1958-1997 година, кога Европската унија се зголемила од 6 на 15 земји-членки, бројот на препораките до Европскиот суд на правдата пораснал од 1-2 годишно во раните 60-ти години, до 250 годишно во доцните 90-ти години на XX век. Наглиот пораст на препораките во 70-те години бил резултат на доктрините на директен ефект и водечката улога што ги охрабрила националните судови да користат препораки за зајакнување на своите позиции во домашниот политички систем и за охрабрување на приватните лица да можат да си ги бараат правата во домашните судови.

<i>Просечен број на годишно ниво</i>		
	Италија	7.0
	Грција	4.3
	Шпанија	3.4
	Белгија	3.1
	Германија	1.9
	Франција	1.8
	Велика Британија	1.5
	Холандија	1.2
	Ирска	1.1
	Данска	0.6
	Португалија	0.4

Табела 12. Неусогласени случаи поведени пред Европскиот суд на правдата 1972-1993

Табела 12 прикажува дека јужно-европските држави (со исклучок на Португалија)многу помалку ги применуваат законите на Европската унија и многу понеефективно за разлика од северните држави(Nix, 2005: 131).

Критичарите во Европската унија, остро го критикувале Судот на правдата на Европската унија, бидејќи сметале дека надлежностите на земјите членки се нарушени, моќта на судот врз судското законодавство е голема, а воедно нагласувајќи ја и неспособноста на политиката да реагира на судскиот активизам.

Јоланда Принсен, смета дека изнесувањето на оценувањето на законитоста надвор од опфатот на директното дејство се чини во спротивност со перцепцијата на директно дејство во судската практика на Судот на правдата на ЕУ поврзана со директивите. Судското разгледување се има докажано како форма на директно дејство, а Судот на правдата на Европската унија сè досега нема направено такво разграничување. Таа додала и други негативни карактеристики.

На пример во определени јурисдикции одредбите кои немаат директно дејство сè уште се сметаат како одредби што воопшто не се судски претпознатливи или се препознатливи само за целите на нивното толкување.

Таа потенцира дека повикување на правата врз основа на принципот на супрематија не се практикува секаде. Имено со влезот на 10-те нови држави-членки, кои главно имале дуалистичка традиција, наследството на никакво земање предвид на меѓународното право пред судовите и мошне резервираниот став кон примена на правото на Унијата и неговата супрематија- широкото значење на директното дејство како средство за поставување на европското право во националните судови, треба да биде преферирано во однос на неговото тесно значење (Лавранос, 2009:336).

Други аналитичари сметаат дека развојот на конституцијата на Европската унија била намерна стратегија на националните влади. Тие велат дека владите свесно дозволиле Судот на правдата на Европската унија и националните судови да промовираат правна интеграција на Европската унија бидејќи било и е во политички или економски интерес на владите. Судири од високи размери помеѓу националните влади и Судот на правдата на Европската унија се ретки.

Ова не значи дека Владите се без моќ, туку кажува дека судовите не донесуваат одлуки што им се закануваат на владините интереси, или владите прифаќаат одлуки кои на изглед се против нив бидејќи тие се всушност во нивен долгорочен интерес.

Влијанието на Судот на правдата на Европската унија се прикажува дури кога поконкретно ќе се погледнат неговите активности во одделени области. Тој имал огромно влијание врз уставно-правната рамка во насока на супранационалност, односно предноста на правото на Унијата пред националното право.

Судот на правдата на ЕУ ја проширил дефиницијата за видовите на дејствување што земјата-членка мора да ги користи за да го примени законот на ЕУ. На пример во 1997 година, Француската Влада морала да ги искористи силите на Државната безбедност поефективно за да се обезбеди слободен проток на стока во внатрешниот пазар.

Со други зборови на Европската унија не и требала Полиција да воспоставува ред. Според Судот на правдата на ЕУ земјите-членки се обврзани да ги спроведат сите мерки за примена на законот на ЕУ, вклучувајќи ги и безбедносните сили (Nix, 2005:125).

Судот исто така успеал да го воспостави принципот на меѓусебно признавање на стандарди на земјите-членки, со што се заменила макотрпната и долга хармонизација на нормите и стандардите.

На тој начин Судот на правдата на Европската унија создал предуслов за проектот за внатрешен пазар. Од особено значење има влијанието на Судот на правдата на ЕУ кон едно целосно насочена и мошне умешна стратегија да ги вклучи националните судови во судската власт на Европската унија.

Важен сегмент кој треба да се нагласи околу неговото влијание се илјадниците одлуки на Судот на правдата на ЕУ, пред се кај предмети во предодлучувањата во областа на транспортот на производи, слободното движење на услугите и граѓаните на ЕУ, рамноправноста, социјалните права, и во многу други области, имаа далекусежни последици по животот на граѓаните на Европската унија.

Аналитичарите и критичарите одсекогаш биле согласни околу една работа, а тоа е огромното влијание и моќта која ја поседува Судот на правдата на Европската унија. Мала е веројатноста дека Лисабонскиот Договор ќе се измени за да се намали моќта на Судот на правдата на ЕУ или пак дека ќе биде донесена нова легистлатива да се поништи една од неговите одлуки, од едноставна причина што владеењето на правото бара судиите да ја следат следнава формула: ***Правила x Факти = Одлуки*** (Nix, 2005:113).

9.Заклучок

Европската унија уште од своите почетоци со потпишувањето на Договорот од Париз, па се до последниот Лисабонски Договор, била и ќе остане како најатрактивен но и најкомплексен предмет на изучување на општествените науки. ЕУ имала долга еволуција на создавање на европските вредности, почнувајќи од ЕЗЈЧ, Римскиот Договор, Мاستришкиот, Договорот од Амстердам, Ница па се до Лисабонскиот. Тоа што Европејците споделуваат исти права и вредности раѓа кај нив чувство на сродност. Еден показател за тоа е фактот дека сите земји на Европската унија ја укинаа смртната казна.

Делот кој е значаен и кој ја издвојува ЕУ е тоа што договорите не се поништуваат, туку напротив се надоградуваат и усовршуваат. Во овој процес главното место го заземаат европските актери- институциите на ЕУ. Еден од најконтроверзните во институционалната архитектура на ЕУ е Судот на правдата на Европската Унија. Тој бил создаден со самото формирање на Заедницата и се грижел за спроведување на правото на територијата на целата Заедница и за негово прецизно толкување.

Судот на правдата на ЕУ е една од супранационалните институции, кои се од исклучително значење за развојот на ЕУ и европската интеграција. Тој одиграл централна и позитивна улога во создавањето на специфична политичка заедница заснована на посебен правен поредок. Судскиот систем на ЕУ претставува сложен систем бидејќи покрај Судот на правдата на ЕУ ги опфаќа и Општиот суд и Службеничкиот трибунал, а воедно ги вклучува и националните судови на државите-членки.

Дел од аналитичарите истакнале дека националните судови се зајакнале со појавата на ЕУ. Во многу домашни политички системи законодавната власт е слаба, парламентите суверени а владите имаат значителни административни и политички ресурси на располагање. Како резултат на ова, националните судови се залагаат за директното влијание на законите од Судот на правдата на ЕУ.

Влијанието на СПЕУ растело во сите етапи од неговото постоење. Токму преку судскиот активизам СПЕУ ги искористил празнините и недореченоста на европското право во некои области, за да ја прошири судската власт и сопствената улога во ЕУ.

Меѓутоа важно е да се напомене дека Судот ја искористил својата судска власт да промовира поголема европска интеграција и со тоа ја прошири сопствената моќ и ја префрли моќта на националните судови за сметка на државите-членки. Европските правила генерираат само-одржлива динамика, што доведува до постепено продлабочување на интеграцијата во тој сектор и не е необично да се прелее и во другите сектори.

Перспективата на контекстна рационалност ни овозможува не само да се одговори на основните интереси на одлуките на една страна, туку се фокусира на заедничките контекстуални основи на Европското право. Со други зборови, не е важно ако Судот на правдата има политичка мотивација за донесување на одлука за овој или оној случај на било каков начин. Напротив, тоа е за потенцијалот на меѓусебен договор за начинот на кој Судот дошол до својата одлука. Интеграцијата преку законот не зависи од фактот дали СПЕУ го развил овој или оној закон во одреден водечки случај, туку како го развил, и дали тоа е во согласност и кохерентност со контекстот на европското право. Териите на европската интеграција досега само се фокусираа на резултати на правно донесување на одлуки и со тоа целосно се занемарува фактот дека согласно со Законот досега е многу повеќе од знак на само задоволување на интересите на странките. Во реалноста, суштината на интеграцијата е дека таа излегува на површина, имено во можноста за меѓусебно разбирање и размислување во европскиот контекст на правото. Само тука, а не во некој вид на предодредена рационалност може да се најде соодветно објаснување и подлабоко разбирање за процесот на интеграција преку законот.

Судот на правдата имал пресудна улога во познатата пресуда *Costa v Enel* во 1964 година. Експлицитно е утврдено дека Договорот за ЕЕЗ создава сопствен правен поредок интегриран во правните системи на државите-членки. Во познатиот случај *Les Verts* -1993 година, Европскиот суд на правдата во пресудата даде образложение во кое ја утврди уставната основа на правото на Европската заедница. Исто така преку принципот на директниот ефект потенцирал дека секое лице има право од својот национален судија да бара да ги примени одребите на Основачките договори на неговиот случај. Токму овие но и друи случаи допринеле за огромното влијание на Судот на правдата на ЕУ врз европските интеграции.

Државите-членки и Судот на правдата на Европската унија се рационални учесници во развојот на европските закони од случај до случај до сега очигледно е во рационален интерес на сите инволвирани страни. Судски управувано проширување на европскиот закон во државите и нивните правни ситеми е рационална одлука дали е тоа политички прифатливо.

Каков вид на рационалност може да биде препишан на еден суд, институција која се состои од 27 судии, кои доаѓаат од различни Европски земји со различни правни традиции, сите обучени според нивните национални закони и правни традиции, а сега седат во осум различни комори на Судот на правдата на ЕУ;

Дали овие судии ја промениле својата личност на дента кога се преселиле во Луксембург, така што тие сега рефлексивно вежбаат европски судски активизам;

Или дали СПЕУ како институција направи разлика, променувајќи ги ставовите што судиите ги имаат кон правото и правното расудување;

Дали државите-членки и супранационалниот Суд на правдата на ЕУ всушност ја делат рационалноста и се спојуваат во нивните рационални интереси;

Дали разликата е резултат од гледна точка на учесниците, национална или супранационална;

Сите овие отворени прашања бараат подлабоко разбирање на она што се случува во Европа и во правната сфера. Меѓутоа едно е сигурно, а тоа е дека Судот на правдата на Европската унија и понатаму ќе продолжи да има огромно влијание врз европските интеграции, од едноставна причина што неговите одлуки се облигаторни за разлика од другите судови во светот, а тоа го естаблира европското право на највисокиот пиедестал. Покрај државите-членки и земјите со кандидатски статус, европското право во своите законодавни системи го имплементираат и држави како Швајцарија и Норвешка, земји кои не се членки на Европската унија и кои не планираат во блиска иднина да влезат во европското семејство. Токму овие примери најадекватно го објаснуваат влијанието на комунитарното право.

10. Преглед на табели и графикони

Табела 1. Фази на развој на теоријата на европската интеграција.....	14
--	----

Табела 2. Состав на претседатели на Судот на правдата на ЕУ во периодот 1952-2013.....	49
---	----

Табела 3. Завршени предмети со пресуди, од мислења или наредби кои вклучуваат судско определување 2007-2011.....	54
---	----

Табела 4. Природа на постапките 2007-2011.....	61
--	----

Табела 5. Дејност на Судот на правдата на ЕУ во периодот 2007-2011.....	78
---	----

Табела 6. Општ тренд во работата на Судот на правдата на ЕУ во периодот 1952-2011.....	79
---	----

Табела 7. Дејност на Општиот суд-Нови случаи, завршени случаи и случаи во тек 2007-2011	83
--	----

Табела 8.Резултати од жалби пред Судот на правдата-пресуди и наредби/ 2007-2011.....85

Табела 9. Службеничкиот трибунал-Нови случаи, завршени случаи, случаи во тек88

Табела. 10 Резултати од жалби доставени пред Оштиот суд од страна на Службеничкиот трибунал 2007-201189

Табела 11.Процент на број на случаи за главните институции 2007-201190

Табела 12. Неусогласени случаи поведени пред Европскиот суд на правдата.....93

Библиографија

Амато, Џулијано. 2009. *Европски устав предмети и документи во правото на Европската унија и на земјите членки*. Скопје: Просветно дело

Alter, J. Karen. 2001. *Establishing the Supremacy of European Law: The Making of an International Rule in Europe*. Oxford: Oxford University Press

Alter, J. Karen. 2009. *The European Court's Political Power*. New York: Oxford University Press

Archer, Clive. 2000. *The European Union: Structure and Process*. New York: Continuum International Publishing Group

Archer, Clive. 2008. *The European Union*. London: Francis & Taylor

Arnall, Anthony. 1999. *The European Union and it's Court of Justice*. Oxford: EC Law Library

Arnall, Anthony. 2006. *The European Union and it's Court of Justice: Second edition*. New York : Oxford University Press

Arnall, Anthony. Wyatt, Derrick. 2006. *European Union Law*. London: Sweet & Maxwell

Basta, R. Lidija. 1984. *Politika o granicama prava: Studija o anglosaksonskom konstitucionalizmu*. Beograd: Institut za uporedno pravo

Berry, Elspeth. Hargreaves, Sylvia. 2007. *European Union Law: Second edition*. New York: Oxford University Press

Бендевски, Трајан. 2001. *Право на Европска Унија*. Скопје: Правен факултет

Bohic, Rado. 2007. *Pravo Evropske Unije: Temelji pravoznanstva EU študente družboslovja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede

Broberg, Morten. Fenger, Niels. 2010. *Preliminary references to the European Court of Justice*. New York: Oxford University Press

Британика. 2005. *Енциклопедиски речник* книга 3,6. Скопје: Топер

Cini, Michelle. 2010. *European Union Politics*. New York: Oxford University Press

Conant, J. Lisa. 2002. *Justice Contained: Law and politics in the EU*. New York: Cornell University Press

Chalmers,Damian. Davies,Gareth. Monti,Giorgio .2010. *European Union Law: Second edition*. New York: Cambridge University Press

Craig, P.P. & De Burca, Grainne. 2002. *EU Law: Text, Cases, and Materials*. Oxford: Oxford University Press

Dinan, Desmond. 2005.*Ever closer union an introduction to European integration: Third edition*. New York: Palgrave Macmillan

Друезн,Жерар. 2012. *Право на ЕУ и заеднички политики*. Скопје: Арс ламина

European Commission.2000. *Panorama of the EU*. Belgium: Information Unit EC

European Commission. 2003. *How the EU works –Guide of the EU Institutions*. Brussels

Fairhurst, John. 2010. *Law of the European Union: Seventh edition*. Harlow: Pearson Education Limited

Фонтејн, Паскал.2011. *Европа во 12 лекции*. Луксембург: Канцеларија за публикации на ЕУ

Giussani, Elizabeth. 2008. *Constitutional and Administrative Law*. London: Sweet& Maxwell

Herzog, R., Gerken, L. 2008. *Stop the European Court of Justice: Competences of Member States are being undermined. The increasingly questionable judgments from Luxemburg suggest a need for a judicial watchdog*. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, No. 210, 08.09.2008, p. 8

Hix, Simon. 2005. *The Political System of the European Union: Second Edition*. New York: Palgrave Macmillan

Ibanez, Gil Alberto. 1999. *The Administrative Supervision and Enforcement of the EC Law*. Oxford: Hart Publishing

Jarvis, A. Malcom. 1998. *The Application of EC Law by National Courts the free movement of Goods*. Oxford: Clarendon Press

Камбовски, Владо. 2005. *Правда и внатрешни работи на ЕУ*. Скопје: Правен факултет

Карталов,Христо. 2005. *Европската интеграција низ економската перспектива*. Скопје: Филозофски факултет

Кенет,Венди. 2009.*Извршување на судски одлуки во Европа: Oxford монографии во меѓународното приватно право*. Скопје: Просветно дело

Kent, Penelope.2001. *Law of the EU: Third edition*. Harlow: Pearson Education Limited

Kirk, Ewan.2009. *EU Law*. Harlow: Pearson Education Limited

Колиер, Џон. Лоу, Воган. 2009. *Решавање на споровите во меѓународното право: институции и процедури*. Скопје: Просветно дело

Koopmans, Tim. *Courts and Political Institutions: A comparative View*. Cambridge

Lane, Jan-Erik. 1996. *Constitutions and political theory*. Manchester: Manchester University Press

Лавранос, Николас. Обрадовиќ, Даниела. 2009. *Меѓусебното влијание на правото на ЕУ и националното право*. Скопје: Просветно дело

Лазаров, Лазар. 2005. *Европска унија интеграција и институции*. Скопје: Култура

McCormik, John. 2007. *The European Union: Politics and Policies*: Fourth Edition Boulder: Westview Press

Neumann, U. 2005. *Wahrheit statt Autorität. Möglichkeit und Grenzen einer Legitimation durch Begründung im Recht*. In Lerch, K. D. (ed.) *Recht verhandeln: Argumentieren, Begründen und Entscheiden im Diskurs des Rechts*. Berlin: Walter de Gruyter

Neugent, Neill. 2006. *The Government and Politics of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan

Peagden, Anthony. 2002. *The Idea of Europe: From Antiquity to the EU*. New York: Cambridge University Press

Peterson, John. Michael Shackelton. 2006. *The Institutions of the European Union*. New York: Macmillan

Прајм, Теренс. 2009. *Европско право на интелектуална сопственост*. Скопје: Просветно дело

Sionaidh, Douglas-Scott. 2002. *Constitutional Law of the EU*. Harlow: Pearson Education Limited

Storm, Paul. Gerven Van Dirk. 2008. *The European Company: Volume II*. New York: Cambridge University

Sweet, Stone Alec. 2004. *The Judicial Construction of Europe*. New York: Oxford University Press

Вајденфелд, Вернер. Волфганг Веселс. 2009. *Европа од А до Ш Прирачник за европска интеграција*. Скопје: Фондација Конрад Аденауер и Секретаријат за европски прашања на владата на Р.М

Ванковска, Билјана. 2005. *Институции на Европската Унија*. Скопје: Филозофски факултет

Ванковска, Билјана. 2010. *Институции на Европската Унија: До Лисабон и по него*. Скопје: Филозофски факултет

Van Gerven, Walter. 2005. *The European Union A polity of States and Peoples*. Standford: University Press

Gasmi,Ilic.Gordana.2004. *Reforme Evropske Unije:Institucionalni aspekti*. Beograd: Prometej

Ward, Angela. 2000. *Judical review and the rights of private parties in EC Law*. Oxford: Oxford University Press

Woods, Lorna. Steiner, Josephine. 2009. *EU Law :Ttenth edition*. New York: Oxford University Press

Штрум, Роланд. 2011. *Договор од Лисабон:Консолидирани верзии на Договорот на ЕУ, Договорот за функционирање на ЕУ, Повелбата за фундаменталните права на ЕУ,протоколи, декларации*.Konrad Adenauer Stifung

Сајтови

Официјален сајт на Судот на правдата на ЕУ < http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/>

Официјален сајт наЕвропската унија <<http://europa.int/>>

Академија за европско право <<http://era.int/>>

Центар за меѓународно и регионално економско право и правда “Жан Моне”<<http://jeanmonnetprogram.org/>>

Европски портал <<http://www.europarl.europa.eu/>>

Европска on line академија< <http://eu-online-academy.org/> >

Веб страна за пристап до СПЕУ <http://europa.eu/institutions/inst/justice/index_en.htm/>

Веб страна за пристап до правото на ЕУ <[http:// eur-lex.europa.eu/](http://eur-lex.europa.eu/)>